

વિજયા પ્રકાશન

વિજયા પ્રકાશન સાહિત્યનાં વિવિધ સ્વરૂપોમાં મનહર અને મનહર પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાના શુભાશયથી પ્રારંભ પામેલી સંસ્થા છે. એના ગત પ્રથમ વર્ષમાં એ પ્રમાણે ચાર પુસ્તકો પ્રગટ થઈ ચૂક્યાં છે, અને આ વર્ષમાં બાળકાવ્યો ને નાટકો પ્રકાશનને પાંચે છે.

ફારસી સાહિત્યમાંથી ઉતરી આવેલા કાવ્યપ્રકાર ગઝલે આપણા સાહિત્યમાં પણ ઠીક સ્થાન જમાવ્યું છે. કાવ્યને વિદ્વદ્જનથી માંડીને સામાન્ય જન સુધી પહોંચાડવાની, એનો આસ્વાદ અભ્યાસિયોથી આગળ વધીને સમાજના અનેક સ્તર સુધી મથાય એવી એમાં શક્તિ છે. એની સરળતા ને સચોટતા, બે પંક્તિમાં જ ઘણું કહી જવાની એમાંની શક્તિ, એમાં રહેલા કાવ્યને આમજનતા સુધી પહોંચાડી શકે છે. આ કાવ્ય પ્રકારની આ જ એક આગવી સિદ્ધિ છે.

‘ગુલઝારે શાયરી’ આ ક્ષેત્રે ગણનાપાત્ર ઉમેરો કરવા પ્રારંભ પામેલી અને ઉચિત લોકાદગ્ મેળવી ચૂકેલી આ સંસ્થાની દૈનિક પુસ્તિકાઓ છે.

બીજા વર્ષની આ બીજી પુસ્તિકા છે. પ્રથમ પુસ્તિકામાં પ્રગટ-વના ગુજરાતના પ્રખર વિવેચક શ્રી જહાંગીર હ. સંજળાની મેળવી શક્યા હતા, તે ઉપરાંત ગઝલસંગ્રહ શ્રી શયદાએ પણ બે બોલ લખી આપ્યા હતા. બીજા વર્ષની આ અને હવે પછીની પુસ્તિકાઓની પ્રસ્તાવના એવાજ અગ્રમુખી મર્મી વિવેચક શ્રી રામપ્રાદ પ્રે. બક્ષીએ લખવાની સ્વીકાર્યું છે. અનેક રોકાણો વચ્ચે પણ આ સ્વીકાર્યા બદલ અમે એમનાં અત્યંત ઋણી છીએ. આ સ્થળે ગત વર્ષે પ્રસ્તાવના લખી આપનાર વિદ્વાન સાહિત્યકાર શ્રી જયોતીન્દ્ર હ. દવેનો પણ આભાર માનીએ છીએ આ ઋણી પ્રગટ કરવામાં અમને સહાયરૂપ થઈ પડેલા સૌ શાયર-મિત્રો તથા અન્ય વડિલો ને સ્નેહિયોનો આભાર વ્યક્ત કરીએ છીએ.

આ આખી ચે ઋણીનું સંપાદન કુલીન વોરા કરે છે. આ ઋણી અમે બન્ને અમારાં બંનેના માતાપિતા શ્રી વિનાયબાળા કનૈયાલાલ વોરા, શ્રી કનૈયાલાલ વોરા અને શ્રી રમણબાળા નંદકિશોર વૈદ્ય તથા શ્રી નંદકિશોર વૈદ્યને માત્ર ‘પિતરો વન્દે’ એટલું જ કહીને અર્પણ કરીએ છીએ.

૧૫ એપ્રિલ ૧૯૬૨.

—બકુલા ક. વોરા

‘ગુલઝારે શાયરી’ની શ્રેણીમાં શ્રી મરીઝની પુસ્તિકાને મળેલા આવકાર

સર્વાંગી સુંદર ગઝલો

‘ગઝલકાર અને નઝમકાર તરીકે શ્રી ‘મરીઝ’નું ઉચ્ચ સ્થાન ગુજરાતી સાહિત્યમાં નક્કી થઈ ચૂકેલી બિના છે. ગુજરાતના સુપ્રસિદ્ધ ગઝલકાર શ્રી ‘મરીઝ’ની ગઝલોની આ પુસ્તિકા અતિ આવકારપાત્ર છે—સર્વાંગી સુંદર ગઝલો જેને વાંચવી હોય તે ભાર્ષ ‘મરીઝ’ની ગઝલો વાંચે અને તેનો રસાસ્વાદ અનુભવે.’

૨૪-૩-૬૨

—ચન્દ્રકાંત શાહ
તંત્રી ચિત્રપટ

પ્રાણુવાન અને પ્રેરણાદાયી

‘શ્રી કુલીન વોરાના એક સ્તુત્ય પ્રયાસનું’ સૂક્ષ્ણ ગુજરાતના ગઝલકાર શાયરોને અને ગુજરાતની રસભોગી જનતાને, મળી રહ્યું છે. એમણે આધુનિક યુગના ગઝલકારોના સર્જનને પુસ્તિકા સ્વરૂપે ગુજરાતની જનતાને ચરણે ધરવા પ્રયાસ આદર્યો અને એમાં એમને ઘણું અંશે સફળતા પ્રાપ્ત થઈ છે.

ગુજરાતની ગઝલકલામાં નવો પ્રાણ ફૂકનાર ભાષ ‘મરીઝ’ની ગઝલોની આ પુસ્તિકા કદમાં અને દેખાવમાં જેટલી નાનકડી છે એટલી જ ગઝલક્ષેત્રે પ્રાણુવાન અને પ્રેરણાદાયી છે. ચિંતન અને મનન કરનાર ગઝલપ્રેમીઓ માટે એ અત્યંત મુલ્યવાન છે. ગઝલના ચાહકોને ભાર્ષ ‘મરીઝ’ની ગઝલોની આ પુસ્તિકા વાંચવાનો અને એનો રસાસ્વાદ માણવાનો ભારપૂર્વક આમ્રહ છે.

૧ ફી મે ૧૯૬૨.

—તુરી
‘મમન વેલફેર’

શ્રી 'સગીર' નું કવન

ગરવી અને ગંભીર, સરલ અને સૌમ્ય-એવી છે બાઇશ્રી સગીરની પ્રકૃતિ અને એવી છે એમની ગજલો.

મુશાયરામાં એમનું ગજલનું પકન આવેરા વિના, ઉમળકાના ઉછાળા વિના, એમના ખ્યાલની ખૂબીથી સામળનારાની દાંદ પામે, વાહ વાહ મેળવે, ગુજરાતમાં, ગુજરાતીમાં, ગજલને લોકપ્રિય બનાવવામાં શ્રી રાયદાને એમનો સાથ હતો. ગજલ માટેનો એમનો પ્રેમ અને પદપાત કેવો હતો તે ઇ. સ. ૧૯૫૧ માં પ્રકટ થયેલો એમની ગજલોનો પહેલો સંગ્રહ-‘સગીરની ગજલો’-એમાં આપેલી કૃતિ ‘ગજલ’ બતાવી આપે છે :-

‘આ અરબ ઈરાન ને ઉડું તણી,
થૈ ગઈ ગુજરાતને પ્યારી ગજલ.

#

સવં બાપાઓની ઓઢી ઓઢણી
દેહથી નિજના ગઈ દીપી ગજલ.
તુજને ઓ ગુજરાત લોહિથી લખી,
લેટ આપે છે ‘સગીર’ નિજની ગજલ.

એ ‘સગીરની ગજલો’ માં ૫૪ ગજલો છે તેમાંથી ૬ આ સંગ્રહમાં લેવામાં આવી છે. અને બાકીની ત્યાર પછીની આમાં મૂકવામાં આવી છે.

ગજલનો વિષય આજે માત્ર પ્રેમ-ધરુક હકીકી કે ધરુક મન્નન-નથી રહ્યો: આશિક અને માયુક, બહાર અને અંતર, ગુલ અને બુલબુલ, રામા અને પરવાના ઉપરાંત જીવનનાં સુખદુઃખ, દોસ્તી અને દુસ્તનીનાં રહસ્ય; જિંદગી અને મોતના ભેદ, એવા એવા ગહન વિષયોને ગજલમાં ખૂબ સ્થાન મળ્યું છે. આવા વિષયો અને એને રજૂ કરતી મુલાયમ ભાષા શ્રી સગીરની ગજલોમાં નજરે પડે છે.

અને અનેક બારાબારની ‘બોટાણી’ બોટનારી શ્રી સતીરની મજલમાં શમા, મહેદ્દિશ, મઝિશ, કાફરો, અમન અને તૌબા જેવા શબ્દોની પંગતમાં પૂણા, હૃદયદાર, પ્રતિજ્ઞા, કનતિ, પ્રભુપ્રભારા, પ્રિકાશ જેવા શબ્દો પણ આવી યેરે છે

‘આંખ દોષિત કે રૂપ દોષિત છે,
આ તો અધરો હિસાબ છે જિલકુલ’

અરી રખી સમસ્યા, ‘સત્ય તુજ ઇન્તખાબ છે જિલકુલ’ જેવું કવિતાની કક્ષાનું રહસ્ય અને—

‘ઊંઠે ન ગગનમાં તું, ગગન તુજ મહીં ઊંઠે,
એ રજ ! હું હઉં એટલો વિરતાર અહીં આવ !’

એમાની ખુમારી, આરી આરી રોરો શ્રી સતીરની મજલમાં અવારનવાર દેખાતી થતી છે. એમની મજલોને બાર ઝાનો રાખવાની કેશિરા ગતા ધનો ન રહે એવી એમની ઇખાલત છે, અને એથી જ કદાચ એમને કહ્યું છે.

‘મેં ચાલું ધાલું કે રહે બાવ ધાનો ✓
સમજદાર સમજ ગયા મુજ કવનમાં’

અને એમના એ કવનમાં દુનિયાની સાગી અને નેક મમજદારીભરી છે ઈન્સાનિયતનો એમનો પદ્મપાત બરો છે. અને દિલની દાનાઇ એમને પોતાની શાયરીમાં રેડી છે, છતાં એમને તો હજી એનો અસતોષ જ રહ્યો હોય એમ એઓ કહે છે -

‘વિતારો ચીતરે છે દિલ, હરો આકાર એ કેવળ
તમના હોય દિલમાં, દિલના નકશામાં નથી હોતી’

‘હું નમજ વાત એ લઉં છું, જે વાચામાં નથી હોતી,
મજા જે શબ્દ મોઢમમાં છે, વ્યાખ્યામાં નથી હોતી.’

—રામપ્રસાદ ત્રે. બક્ષી.

શ્રી. સગીરનું જીવન

ઘૂણાથી મને જોધને જનાર આહીં આવ
દૃષ્ટિથી હું દૃષ્ટિને કરુ પ્યાર આહીં આવ.

માનવતાવાદી શાયરનું આજ હોય છે દષ્ટિબિન્દુ. શાયરનું ગાન માત્ર હૃદયની આલમમાજ રમીને શમી નથી જતું, - કેટલાકની આ વિશેની આવી માન્યતા મૂલ ભરેલી છે. શાયર પણ આપણી આલમની ખીજ અનેક ભિન્નિઓને પોતાના દિલમાં ઘૂટીને ગાનમાં વહેવડાવતો હોય છે.

આ પુસ્તકમાં જેની શાયરીઓ આપ વાચ્યો તે શાયર શ્રી 'સગીર' પણ ગુજરાતના પ્રતિષ્ઠિત શાયર છે. ગુજરાતમાં શ્રી. શયદાથી ગઝલનો જે નવો જુવાળ પ્રસરવા માંડ્યો ત્યાંના એ શ્રી શયદાની સાથે ગુર્જરી ગઝલની સેવા કરી રહ્યા છે. ગુજરાત ગઝલ મંડળના સ્થાપકોમાંના તેઓ એક છે. આજ સુધીમાં એમની કલમમાંથી અનેકાનેક ગઝલો વહેતી રહી છે. એની ગુણવત્તા પણ એટલીજ સમૃદ્ધ બનતી રહી છે.

શ્રી. સગીરનો જન્મ મુંબઈમાં જ થયો અને તે પણ આ સદીના જન્મની સાથેજ, એટલે કે ૧૯૦૧માં તેઓનું મૂળ વતન કચ્છ છે અને તેમનું ક્ષય પાડ્યું નામ છે ગુલામદુસેન મહમદ સગીર.

તેઓ સ્વભાવના ખૂબજ સાદસ, પ્રીતિપાત્રને આદરણીય છે. એમની સાથેની ખારી એક ખુલાકાતના આરેક કલાકે રોત અને એમનાં

નિખાલસ દિલનો અન્હો પગિયય કગવી દીધો. નત્રતા અને સાદાધથી પણ તેમનું દિલ ઝૂકે છે. એને જ કાગળે આ લેખનો પ્રારંભ કરતા ન્વાલાવિક ગીતે જ એમનો ઉપયોગ ગો માટે હોરે આની ગયો, કલમે ટપકી પડ્યો.

તેઓ બાળપણમાં ખૂબ તોફાની અને શાળાજીવન તો લગભગ નહિવત્ વીતાવેલું. એટલે અભ્યાસ વ્યવસ્થીત તો કરાયો જ નહિ, પરંતુ એમના એક કાકા વિદ્વાન હતા. એમને આ ભત્રિજામાં ખૂબ રસ હતો. એમણે એમને વાચનનો નાદ લગાડ્યો.

શ્રી 'સગીર'ની કલમ નાટ્યક્ષેત્રે પણ વિહરી છે. એઓ કચ્છના વનની એટલે સહેજે એમની નજર કચ્છના ઇતિહાસ પર ઠરી. 'સાચો મેવક' નામે એમણે લખેલું નાટક કચ્છના ગવ શ્રી ખેંગારના જીવનની આમપાસ રચાયું. ધી પારંગી એમ્પાયઝ થિયેટ્રીકલ કંપનીએ અમદાવાદ વિરમગામ વગેરે સ્થળોએ એના ખેલો રજૂ પણ કર્યા હતા.

શ્રી 'સગીર' કવિતા લખવાનો પ્રારંભ ૧૪-૧૫ વર્ષની વયથી જ કર્યો હતો. ઉપનામ તરીકે 'સગીર' પણ એટલે જ એમણે સ્વીકાર્યું. એમની ગજબોનો એક સમ્રહ ૧૯૫૧ માં 'સગીરની ગજબો'ને નામે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂક્યો હતો.

જીવનના બાસઠમે વર્ષે પણ તેમની ગજલ લેખન પ્રવૃત્તિ એવી જ સુંદર ચાલે છે, અને સતત ચાલુ રહે એવી અભ્યર્થના.

શબ્દોમાં

આ નથી કે વિચાર શબ્દોમાં,
 દિલનો છે ચીતાર શબ્દોમાં.

સંકટો ઇન્કિલાબને ઉં છું,
 હું મહોબ્બતના ચાર શબ્દોમાં.

હિંદગીમાં લગી ગયા મારી,
 જે ન આવ્યા વિચાર શબ્દોમાં.

એક ઇશારામાં કો', ગયો સમજી,
 કો' ન સમજ્યો હજાર શબ્દોમાં.

એમના રૂપ સમ નથી કોઈ,
 કેમ આપું ચિતાર શબ્દોમાં ?

દિલ તો પથરનું એ ધરાવે છે
 એમ તો છે ઉદાર શબ્દોમાં

મારી આંખોથી આપ સમજી દ્યો,
 શું જતાવું હું ચાર શબ્દોમાં !

એમનું નામ વાતમાં આવ્યું,
 જાણે આવી જ હાર શબ્દોમાં.

જોલવા જીભ ઊપડી જ નહિ,
શે હતો હાય ! ભાર શબ્દોમાં.

વાત મુદ્દા તણી નહિ આવી,
કોઈના જે શુભાર શબ્દોમાં.

માત્ર મુજને મજા મળી એની,
જે ન આવ્યા વિચાર શબ્દોમાં.

કોણ જાણે હૃદયથી છે કે નહિ, ✓
ખૂણ છે આવકાર શબ્દોમાં.

એનો વિશ્વાસ શો ? જે રાખે છે, ✓
સત દિલમાં, સવાર શબ્દોમાં.

મારી દષ્ટિએ કાવ્યની વ્યાખ્યા,
ગ્રેરણાનો વિહાર શબ્દોમાં.

મૌનને શી ખબર ‘સગીર’ હશે,
વિશ્વના વ્યવહાર શબ્દોમાં.

નકશામાં નથી હોતી

- ✓ હું સમજી વાત એ લઉં છું, જે વાચામાં નથી હોતી,
મઝા જે શબ્દ મોઘમઝાં છે, વ્યાખ્યામાં નથી હોતી.
- હૃદયને, વ્યક્ત કરવાને ઇશારત માત્ર સાધન છે,
કલા સહજે અલૌકિક એવી ભાષામાં નથી હોતી.
- ✓ અજબ દિવાનગી એની; ગજબની મારી મજબૂરી,
દિલ એ વસ્તુને ઇચ્છે છે, જે દુનિયામાં નથી હોતી.
- ગુન્હો કરવાની દિલગીરી, ક્ષમાની ભાવનાઓ પણ,
એ તૌબા તોડનારાઓની તૌબામાં નથી હોતી.
- એ મેળવવાને માટે ખૂબ મહેનતની જરૂરત છે,
અક્ષતા, દોસ્ત મારા, કાંઈ રસ્તામાં નથી હોતી.
- ✓ જે ઇચ્છું છું નથી મળતું મને એ બદનસીબી છે,
✓ મળે છે એ જ વસ્તુ જે તમન્નામાં નથી હોતી.
- મહત્વ રાખવા નીજની, જરૂરી છે કે દૂર હોવું,
કદર સાચી હમેશાં સાથ હોવામાં નથી હોતી.
- ✓ ચિતારો ચીતરે છે દિલ, હશે આકાર છે કેવળ,
તમન્ના હોય દિલમાં, દિલના નકશામાં નથી હોતી.
- ‘સગીર’ સર્વસ્વ મુજ અર્પું છું એને એમ સમજીને,
જે દેવામાં મઝા હોયે છે, લેવામાં નથી હોતી.

થૈને રહી !

પ્રેમમાં જે હૃદય શા થઈને રહી,
એ જ મારી નામના . થઈને રહી.

ભૂલ પર એણે ક્ષમા આપી મને,
એ ક્ષમા મારી સજ થઈને રહી.

જિંદગી અંતે બળીને રાખ થઈ,
આગ જીવનમાં યુવા થઈને રહી.

પૂન મંજિલની હતી એવી જ કે,
ખાકે કેડીની શમા થઈને રહી.

સાથ ના છોડ્યો વિચારોએ કદી,
મારી એકલતા 'સલા થઈને રહી.

કેં અસર એવી રહી'તી પ્રેમમાં,
આપદાઓ પણ મઝા થઈને રહી.

શું બની જાતે ખતા કેને ખબર !
જ્યારે મુજ તૌબા ખતા થઈને રહી.

થઈને તારો ગર્વ હું કરતો રહ્યો,
એ ગરૂરી નમ્રતા થઈને રહી.

જિંદગાનીમાં ખુશી એકજ મળી,
હાય કિસ્મત ! તે વ્યથા થઈને રહી.

મારી સાકીનું મનોબળ તો જુઓ !
 એની મરજી ઘટા થીને રહી.
 એમ તો એમાં નહિ શું શું હતું ?
 જિંદગી, પણ વેદના થીને રહી.
 દિલને આઝાદી ઘણી વા'લી હતી,
 પણ મહોબત શૃંગલાર થીને રહી.
 શી ખબર એની તજરમાં શું હતું ?
 સર્વ વસ્તુઓ પ્રભા થીને રહી.
 ભાગ્યના દુર્ભાગ્ય પણ કેવા હતા,
 જેમની આશિષ બહા થીને રહી. ✓
 દિલ તો આશાઓથી છલકાતું હતું,
 દર્દના માટે જગા થીને રહી.
 વિરહમાં ગ્રાહ્યું મજા આપે નિશા,
 પણ થવા વાળી ઉપા થીને રહી.
 તઈ પહેલાં દિલ હતું મારું અશાંત,
 વેદના એની દવા થીને રહી.
 બેવફા તેઓ હતા ને કે 'સગીર',
 પણ અમારાથી, વફા થીને રહી.

અહીં આવ

‘ધૂણાથી મને જોઇને જાનાર, અહીં આવ,
દૃષ્ટિથી હું દૃષ્ટિને કરું ચાર, અહીં આવ.

હું જોઉં છું તુજ વાટ કોઇ વાર અહીં આવ,
રાખું છું ઉઘાડાં હું હૃદયદ્વાર અહીં આવ.

ઐઝલની પ્રતિજ્ઞા છે તો ઐઝલમાં રહીને,
બંધ આંખે કરું નારા તું દિદાર અહીં આવ.

અંજલે નહિ મારી કદિ પ્રેમની દૃષ્ટિ,
તું છો ને કરી રૂપના ચણગાર અહીં આવ.

મસ્તોની આ મહેફિલ છે, તું હાલતમાં ગમે તે,
કંઈ પણ નથી બંધન અને વહેવાર, અહીં આવ.

છે કલ્પના છવન ને જગત અત્ય નથી કૈં,
એ મર્મના સમજાવું તને સાર, અહીં આવ.

અસંખ્ય અજાણી હું તને વાત સુણાવું,
ગણ સુજને દિવાનો, ન સમજદાર, અહીં આવ.

પીંછીથી નહીં, ચીતરું છું દૃષ્ટિથી ચિત્રો,
જોવાને કલા મારી, કલાકાર, અહીં આવ.

ત્રિકાળના મુજ જ્ઞાનથી પૂરી દઉં રંગો,
 ઓ ભાવિ જગત કેરા તું આકાર, અહીં આવ.
 ઊડે ન ગગનમાં તું, ગગન તુજ મહીં ઊડે,
 ઓ રજ ! હું દઉં એટલો વિસ્તાર, અહીં આવ.
 આવી જ 'મગીર' જાઉં ઘણે દૂરથી પાસે,
 બસ એટલું કેઈ કહે ચાહનાર, અહીં આવ.

ભેટ

તુજને ઓ શુજરાત ! લોહીથી લખી
 લેટ આપે છે 'સગીર' નીજની ગઝલ.

માગે છે

નવા રંગોથી રંગાવા નવા આકાર મળે છે,
 નવી દુનિયા નવી આંખો નવા શલ્યગાર માગે છે.
 પ્રણયભાષા અનોખી છે, નધી મહોંતાજ શબ્દોની,
 ન એ ઉચ્ચાર માગે છે, ન એ ઉદ્ગાર માગે છે.
 અહીં રસ્તા મળે છે તે છતાં મંજિલ નથી મળતી,
 જગત આખું અનોખો કોઈ દોરવનાર માગે છે.
 દિવાનાનું અહીં શું કામ, કર છેલ્લી સલામ એને,
 દિલ, આ મહેદિલ તો એવી છે, જે વહેવાર માગે છે.
 જગત દેંકું પડે છે એની હદ રાકી રહી એને,
 વધુ અવકાશી પણ મસ્તી મુજ વિસ્તાર માગે છે.
 એ નાદાની છે એની કે હંદીકત પર નથી જાતી,
 નજર જોવા બધી વસ્તુ પરે શલ્યગાર માગે છે.
 કબૂલી લે યદી તું ઈશ તો હું કંઈ નવું માગું,
 નહીં માગીશ એવું જે મક્કળ સંસાર માગે છે.
 જવું કે જોવું એ આપની મંજૂર છે મરજી,
 સલામાં આપનો કોઈ ફકન અણગાર માગે છે.

સપનમાં

વિચારોજ નિષ્ફળ હતા મુજ જીવનમાં
 લઈ રૂપ શબ્દોનું આબ્યા કવનમાં,
 કદી છે ખુશીમાં, કદી છે રૂદનમાં
 નથી થાતું જીવન કદી એક વહનમાં.
 હતી એના યૌવનની છાયા ચમનમાં
 હતું રૂપ એનું સમાયું મુમનમાં,
 ન છે પ્રશ્ન સીધો, ન ઉત્તર છે સીધો
 છે કૈં મારા મનમાં, છે કૈં એના મનમાં.
 ઇશારાથી જો આપ સમજો તો આરું
 નહીં ભાવ આવી શકે જો કથનમાં,
 ખુશી તારી તું આવકારે, ન કારે
 હું ભૂલીને આવ્યો છું તુજ અંદરમનમાં.
 ભલે તું ન આવે ન આવે હું તુજને
 નિકાળું છું નયનોમાં પાંપણ મિલનમાં,
 મેં આહુ ઘણું કે રહે ભાવ છાનો
 સમજદાર સમજી ગયા મુજ કવનમાં.
 વસો આવી અહીંયાં આ પૃથ્વી છે જગત
 અરે, આંદ તારાઓ ! શું છે ગગનમાં ?
 છતાં થૈ ગયાં જોઈ મહેફિલમાં અંતે
 ગરૂરી મહીં તે, હું મારા નમનમાં.
 સગીર દિવ્ય મંજિલ મળે કાફલાથી
 અરે આ તો છે એક સપનું સપનમાં.

પહેલાં

ન ઊગ્યાં'તાં મુમન પહેલાં, ન ખીલ્યું'તું ચમન પહેલાં,
 પ્રકુલિત ક્યાં હતું વિષુ પ્રેમ મુજ વેરાન મન પહેલાં,
 કદમ મારા ઉપાડ્યા છે હવે તો ચોત કે મંઝિલ,
 રહ્યું નેવું જ કે થાયે છે કેાનું આગમન પહેલાં.
 મૃત્યુ પણ જિંદગી ધંને રહે તારુ જગત ભરમાં,
 મરણ શોભાવવા માટે બનાવી લે શુવન પહેલાં.
 અરે ! આ જિંદગી, આ જગ ને સંજોગ, શું કહીએ ?
 હતો આઝાદ હું નિઃ આત્મને દેહના મિલન પહેલાં.
 યુવાની આવતાં આવી હજારો રંગની છત્રા,
 નહિ ખીલી હતી. એવી હૃદયની અંતુમન પહેલાં.
 ન ડર એના થકી દિલ તું કસોટી કાજ એ તુજ પર,
 દયા દેખાડવા માટે કરી લે છે દમન પહેલાં.
 તૃપા સાગરથી છીપાવી નથી મારી હવે સાકી,
 બહુ સાદું થતે કરતે નહિ ને આચમન પહેલાં.
 કળી ને કે હસે છે, પણ કલા હમ્મવા તળી ક્યાં છે ?
 નિહાળી લેત હમ્મવા આપનું 'હમ્મનું' વદન પહેલાં
 સગીર એના દિલાસામાં ભુપાર્થ છે અદાવત પણ,
 મને એ ધાવ કરવાને દીયે છે સાંત્વન પહેલાં.

ઈન્સાન પણ !

ક્યારે ક્યારે સમજુઓ થૈ જાય છે નાદાન પણ.
 સ્વાર્થને કારણ બને છે માનવી હેવાન પણ.
 કોઈની દુનિયા હંમેશાની બની રે'તી નથી,
 શાંત છે એ જેટલી છે એટલી મસ્તાન પણ.
 એ ન હોત તો પછી મંજોગ પણ હોતે નહિં,
 જેઉ દુશ્મન થૈ ગયા મુજ દેહ પણ ને જાન પણ.
 કોઈ પણ નીચું નથી ને કોઈ પણ જિંચું નથી,
 અસ્લમાં તો એક છે ભિદ્રુદ ને મુલતાન પણ.
 તું યદિ ચાહે તો બંને હાલમાં ચમકી શકે,
 જેઉ છે ચમકાવનારા નાશ પણ ઉત્થાન પણ.
 દિલને બહેલાવવા શોધું હવે દુનિયા નવી,
 એને અણગમતાં થયાં વસ્તી અને વેરાન પણ.
 નિજની માથે ધીરે ધીરે એમને ભૂલી ગયો.
 પ્રેમમાં બન્ને શુમાબ્યાં ધ્યાન પણ ને લાન પણ.
 હું હવે દેવાઈ ચૂક્યો વિશ્વના વહેવારથી,
 એકમરખાં થૈ ગયાં છે માન પણ અપમાન પણ.
 આ જગતથી પણ હશે થારું જગત કોઈ 'સગીર'
 આપણું કરતાં હશે સારા કોઈ ઈન્સાન પણ.

ખિલકુલ

પ્રેમ વસ્તુ અઝાળ+ છે ખિલકુલ
એ સમજવું ખરાબ છે ખિલકુલ

પ્રશ્ન પર મારા એની ખામોશી
મનને ગમતો જવાબ છે ખિલકુલ

જો જો આંખોમાં દિલ નહિં આવે
આંખ ખુલ્લી કિતાબ છે ખિલકુલ

લાન હોતું નથી યુવાવયમાં
આ અવસ્થા ખરાબ છે ખિલકુલ

ચિત્ર તારૂં પડ્યું પસંદ તને
મૃત્યુ તુલ્ય ઈન્તખાબ છે ખિલકુલ

ભાવના જો 'સગીર' હો, ઉત્તમ
દિલ તો એવું શુભાળ છે ખિલકુલ

જાઉં છું !

હું બધા મંજોગનો સ્વીકાર કરતો જાઉં છું,
જિંદગી સામે ધરી પડકાર કરતો જાઉં છું.

હું તમન્નાઓ દઉં છું, હું દઉં છું પ્રેરણા
રણ અને જંગલ મહીં શુભઝાર કરતો જાઉં છું.

પ્રેમ ને ખ્યાતિ મળે ઉન્માદથી મારા અધિક,
એ જ કારણ કોઈને પણ ખ્યાર કરતો જાઉં છું.

છો ફળે કે ના ફળે ! મારી તો કે'વાશે જરૂર,
નિજ હૃદયમાં આશના અંબાર કરતો જાઉં છું.

ઓ દિવાના ! તું દિવાનો ક્યાં નહિ કહેતો મને !
પ્રેમના ઉન્માદને વે'વાર કરતો જાઉં છું.

હું વધુ કોમળ બનું છું હઃખ વધુ સહેલું બને,
હઃખનો પણ એ રીતથી મહકાર કરતો જાઉં છું.

પુષ્પને આશ્રય થાયે, થાયે ઈર્ષા રૂપને,
શોભનારા નિત નવા શબ્દગાર કરતો જાઉં છું.

હું મટાવું છું મને કે છત થાયે નાશની,
નાશનો પણ એ થકી ઉદ્ધાર કરતો જાઉં છું.

તો બધા હો મિત્ર તો, એ જિંદગીની શી મજા ?
શત્રુઓ પણ એટલે બેચાર કરતો જાઉં છું.

હું સમજમાં તે છતાં પણ જાણતો સે'ને નથી,
હિલથી કેના નામનો ઉચ્ચાર કરતો જાઉં છું.

રાજ આશાઓ નવી છે, રાજ છે ઇચ્છા નવી,
જિંદગી છે ભાર એ પર ભાર કરતો જાઉં છું.

એક બેથી આંખની કાળાશ ધોવાશે નહિ,
- એટલે મુજ આંસુઓની હાર કરતો જાઉં છું.

કાણ જાણે અરે કોઈના માટે અરે ! શા કારણે ?
ધીરે ધીરે જિંદગી મુજ ખવાર કરતો જાઉં છું.

એ ખુદ જાણે 'સગીર' કે અંત કેવો આવશે,
ફૂલ જેવી જિંદગીને ખાર કરતો જાઉં છું..

તમાશા થાતે !

હું અરે ! હું ન થતે ને હું જો દુનિયા થાતે !
હું તમાશો ન થતે મુજમાં તમાશા થાતે.

શું હૃદય ચીજ છે ? શું દર્દ છે ? તે જાણતે હું,
કોઈ પ્રેમીનાં હૃદયની ચદિ આશા થાતે !

મારી મસ્તીને મળી જાત અરે, શ્વેત્ર વિશાળ,
હું જ ને હું જ હોતે, હું ચદિ દરિયા થાતે !

હું ચદિ પુષ્પ બની જાત, તો હૃદ બા'ર જતે,
જોઈ જોઈ મને સૌંદર્યને ઈર્ધ્યા થતે.

હર્ષ ને શોકના એ ખેલ હું ખેલી જાતે.
માનવી લેત મજા હું ચદિ ઈર્મિયા થાતે.

કેમ ના ચંદ્ર થયો ? કેમ ન દિપક હું થયો ?
મારા પ્રેમી તો ચકોરો ને પતંગિયાં થાતે.

પ્રેમી કોઈનો થયો હું નહિ માનવ થૈને,
પ્રેમમાં ડાલતે ખુલખુલ કે પપીહા થાતે.

ખેલ મુજ જોઈ પડી જાત તમન્ના શ્રીકી,
કોઈના દિલની 'સગીર' હું જો તમન્ના થાતે.

૧. રચાર્ધ છે

કદી હુશિયાર થઈ ગઈ છે તો ક્યારેક
 પ્રસંગોમાં જ એવા ઝિંદગાની વેળા
 તમે જાણો તો શું રહેશે ને જે રહેશે તે નહીં
 તમારા રૂપથી આ શોભતી મહેફિલ
 જીવનભર ઝિંદગીને મારી હું પોતાની
 કંઠા આવી તો સમજાયું મને કે એ
 કહી દો મૃગજળને કે નહિં તું છેતરી
 ઘણા એવા પ્રસંગોથી ગઈ દષ્ટિ ધરાઈ
 ભલે કેડી અજાણી હો, ભલે મંજિલ અત્યંત દૂર,
 અમારી શોધ સામે ચીજ ક્યાં કોઈ પડાઈ
 હમેશાં તો ઠગી શકશે તમે ના વેશપલટાથી,
 થશે હુશિયાર કાલે આજ જે આંખો ઠગાઈ છે,
 અરે આ ચર્મચક્ષુમાં અને હો નૂર, સૌ જોઈ,
 ખડું છે એ જ એમાં આપ છો તો રોશનાઈ છે.
 આ મંજિલ પર જનારા કાફલા ના ભૂલશે હરગિઝ,
 અમારા પગ તણા ચિહ્નોથી આ કેડી રચાર્ધ છે.
 બધા છે માણસો એમાં 'સગીર' ઇન્કાર પણ ક્યાં છે,
 ખરો તો એ જ માણસ છે કે જેમાં માણસાઈ છે.

કદી હસું છું, કદી રડું છું

કંઈ જ સમજ્યા વિના જીવનમાં, કદી હસું છું, કદી રડું છું,
હું મારી આવી દયાથી મનમાં, કદી હસું છું, કદી રડું છું.

અભામાં કેવું રહે છે વર્તન તમારું, મુજથી ન પૂછે,
કહું છું દેહાવી અંબુમનમાં, કદી હસું છું, કદી રડું છું.
ખુશી ગમીની અસર તો થાયે છે, કિન્તુ દેખાવ એકરંગી,
હું છાને છાને ઘણું જીવનમાં, કદી હસું છું, કદી રડું છું.

સુમનનું હસતું જીવન બહારે ખીજામાં હાલત ખરાબ એની,
નિહાળી હું આ દશા અમનમાં, કદી હસું છું, કદી રડું છું.

મળેથી મંજિલ રહી અધુરી હતી તમજા જે પથગમનની,
હું આ થવાથી 'અગીર' મનમાં, કદી હસું છું, કદી રડું છું.

છેવટ સુધી

ખીલતું રહેતું નથી સ્વયં ચમન છેવટ સુધી,
તો પછી ક્યાંથી રહે હસતું સુમન છેવટ સુધી.

એ બહુ સારું થયું નહિ તો દિવાનો થઇ જતે,
મર્મની વાતોને એ સમજ્યો લવન છેવટ સુધી.

છો વિશાળે છે ગઈ આવી ઉપા, સંધ્યા, નિશા,
સાચવી શક્યું નહિ કોઇને ગગન છેવટ સુધી.

કેમ આવ્યો, કેમ ભેઠો, કેમ હું આજ્યો ગયો,
પારખી તેઓ શક્યા ના મારું મન છેવટ સુધી.

હર ખજામાં વાત હું દિલની કહી બેસી ગયો,
રહી ગઈ ભેટી સલા મારું વદન છેવટ સુધી.

કોઇ એવી- ઉન્નતિને સાંભળી છે દોસ્તો,
કે નહિ તેતું થયું હોયે પતન છેવટ સુધી.

તારો મારો આ પ્રસંગ ઇતિહાસ થઈને રહી ગયો,
ગર્વ તુજ છેવટ સુધી, મારું નમન છેવટ સુધી.

કોઈને છેવટ સુધી હસવું મળ્યું; વાહ રે નસીબ,
અને કોઈને કરવું પડ્યું જગમાં દન છેવટ સુધી.

સાથીઓ યાત્રી ગયા ને દૂર હતી મંજિલ 'સગીર'
એકલો કરતો રહ્યો હું પથગમન છેવટ સુધી.

હોવી નેધએ

સાંભળવા માત્ર તારી સલા હોવી નેધએ,
 સંભળાવવા ને મારી કથા હોવી નેધએ.
 મંઝિલ લલે મળે ન મળે, રાહબર ! મને,
 પણ પંથ ચાલવામાં મળત હોવી નેધએ,
 મરણ વિના થઈ હું ગયો એમને સદા,
 કહેવું જ પડશે કંઈક કલા હોવી નેધએ
 અટવાય ના તિમિર મહીં તું પંથ કાપતાં,
 દિલમાં પ્રવાસી તારા પ્રભા હોવી નેધએ.
 મોજાં ઉછળતાં ક્યાંથી લલા જળમહીં કહો,
 સાગર મહીં કોઈની યુવા હોવી નેધએ.
 તુજ રૂપની પ્રશંસા નવા રૂપથી કરું,
 પણ ચાહું છું કે તારી રમ હોવી નેધએ.
 કળે કરે સલામ ને સંલોગ પણ નમન,
 એવી જ યુવકોની યુવા હોવી નેધએ.
 મરણ ફરી પ્રયાણની ઝડપી બની ‘સગીર’
 લાગે છે કે નવી જ દિશા હોવી નેધએ

છાને છાને

યથું એમનું આગમન છાને છાને
 નિહાળી રહ્યો હું વદન છાને છાને
 મને હસતાં જોનાર જગ ક્યાંથી બણે ?
 કડું છું જ અધુવહન છાને છાને
 ઓ ઉત્તત ! ન કર ઉત્તતિ ઉપર ગરૂરી
 કે આવી રહ્યું છે, પતન છાને છાને.
 મને ઓતપ્રોત એમ કર લુજ મહીં ન્યમ
 કરે છે ઉપાને ગગન છાને છાને.
 કેા આદર્શ મંજિલની હું શોધ માટે
 કરે જાઉં છું પર્યાટન છાને છાને.
 હરે છે એ કોનાથી ? એમનાં કાં ?
 રહ્યાં કેમ આવી સ્વપ્ન છાને છાને.
 નથી મુજને શોહરતની કોઈપણ તમજા
 કરી દેલો મૈયત દેહન છાને છાને.
 ક્યાં આવતાં એમ જાણ્યું ‘સગીર’ મેં
 ગયું હાથમાંથી છપન છાને છાને.

આજપણમાંથી જવાની, ને જવાનીથી જરા,
ઝિંદગીના વચ્ચેને બદલાવતો ચાલ્યો ગયો.

પાથરું છું કૂલ એના માર્ગમાં હું હુપ્પી,
માર્ગમાં જે કંટકો પથરાવતો ચાલ્યો ગયો.

ઝિંદગાનીમાં રહ્યો કરતો તમન્નાઓ અશક્ય,
હિલને હું એ રીતથી બહેલાવતો ચાલ્યો ગયો.

મારી દુનિયા ઘણું ગર્મ બરબાદ પણ હું છું ખુશી,
એની દુનિયાને તો હું ચોલાવતો ચાલ્યો ગયો.

શી મુશીબત, શું દુઃખો, મુરકેલીઓ શી, શું મુખો !
પૃષ્ઠ છુવનનાં હતાં પલટાવતો ચાલ્યો ગયો.

કોઈ જે સમજ્યો નહીં તો દોષ છે એનો 'સગીર',
હું ઇશારામાં ઘણું સમજાવતો ચાલ્યો ગયો.

‘ગુલઝારે શાયરી’ની છુટક નકલોનું વેચાણ તથા
લવાજમોનો સ્વીકાર નીચેનાં સ્થળોએ પણ થાય છે.

- * શ્રી એન. એમ. ત્રિપાઠી
પ્રા. લિ. પ્રિન્સેસ રફીટ,
મુંબઈ-૨
- * શ્રી આર. આર. શેઠની કું.
પ્રિન્સેસ રફીટ, મુંબઈ-૨
- * શ્રી લાખાણી છુટક ડીપો
પ્રિન્સેસ રફીટ, મુંબઈ-૨
- * શ્રી ગાંધી ન્યુઝપેપર
એજન્સી દીનવાલા બિલ્ડીંગ,
ત્રિભુવનરોડ, મુંબઈ-૭
- * શ્રી લક્ષ્મી છુટક ડીપો
માધવબાગ, મુંબઈ-૪
- * શ્રી લાખાણી છુટક ડીપો
ગિરગામ, મુંબઈ-૪
- * શ્રી એવરગ્રીન સપ્લાય
એજન્સી ૧૭૮/૮૦, ચકલા
રફીટ, મુંબઈ-૩
- * શ્રી આશા સ્ટોર્સ
પ્રાર્થના સમાજ, મુંબઈ-૪

- * શ્રી એલ ઇન્ડિયા છુટક
સપ્લાય એજન્સી, કાલ-
બારેલી, મુંબઈ-૨
- * શ્રી ડાયનેમીટ સેન્ટર
'દાદ', મુંબઈ-૨૮
- * શ્રી ગુર્જરમંથરતન કાર્યાલય
ગાંધીમાર્ગ, અમદાવાદ
- * શ્રી રવાણી પ્રકાશન ગૃહ
ટિળક માર્ગ, અમદાવાદ
- * ગુજરાત પુસ્તકાલય સ. સ.
મંડળ લિ. પો. બો. ૧૦,
રાવપુરા, વડોદરા
- * શ્રી બીલાલ એ વો.
હાટિયાવાડ, નડિયાદ
- * શ્રી ડી. પી. છુટકટોલ,
નાગર ચકલો, ભુજ-કચ્છ
- * શ્રી ઓસમાન ઇસ્માઈલ
૧૬૦ ૧/૩ પહેલે માળે,
કૌઝર રફીટ, કોલોબો-૧૧
- અને
- * શ્રી વિજયા પ્રકાશન

બાળકોને ખુશાલીના પ્રસંગોમાં બેટ આપવા જેવાં
: વિજયા પ્રકાશનનાં બે પુસ્તકો :

(૧)

(૨)

આપણાં શ્રીકવિઓ

કલરવ

લેખક: શ્રી કુશીન ક. વોરા

લેખિકા : શ્રી નિર્મળા દાબી

પ્રતાવના: શ્રી ચન્દ્રવદન મહેતા

પ્રતાવના:

ગુજરાતી સાહિત્યનાં ગણના-

- શ્રી નમપ્રસાદ બક્ષી

પાત્ર શ્રીકવિઓનો ગુણદર્શને

બાળકો હોંગેહોંગે, મનભરીને

રંગદર્શી પરિચય કાવળી

ગાય તેનાં નાનામોટાં વિવિધ

પુસ્તિકા

વિષયોનીં મુદરગીતોનો સંગ્રહ

કિંમત ૭૫ નંબા પૈસા

કિંમત: '૧ રૂપિયો'

ગુલઝારે શાયરી

આ લોકપ્રિય પુસ્તિકાઓની આગલી પુસ્તિકાઓ:

(૧) શ્રી શયદા (૨) શ્રી આસિમ રોદેરી (૩) શ્રી નિતુ

મહુમદાર (૪) શ્રી અમૃતધાર્યલ (૫) શ્રી રમ્ય પાલણપુરી

(૬) શ્રી બરકત વીરંદ્રી બેકામ (૭) શ્રી મરીઝ (૮) શ્રી સગીર

ફરેકની કિંમત : ૭૫ નંબા પૈસા

* આ પુસ્તિકાઓ ખલાસ થઈ ગઈ છે.

શ્રી મીતુ દેસાઈનાં રસભર કાવ્યોનો સંગ્રહ

અનુસાર કિંમત રૂ. ૨.

પ્રા. મધુકર રોદિરિયાનો અનોખો નિબંધ સંગ્રહ

મનોવાચા કિંમત રૂ. ૪

આ પુસ્તકો મેળવવા આજેજ લખો

વિજયા પ્રકાશન, ૫૩, બાબુગંગા રોડ, વાલકેશ્વર
મુંબઈ-૬

વેદાન્તના પ્રકાર

વ્યાપક પ્રકાશન

વર્ષ :
પુસ્તિકા
સંખ્યા :

ગુજરાતના લોકપ્રિય ને અગ્રણી શાયરોનાં જીવનકવન.
આલેખતી પુસ્તિકા શ્રેણી

ગુલઝારે શાયરી

૧૦

૫૫૨૧૦

વેણીભાઈ પુરોહિત

સંપાદન : શ્રી કુલીન ક. વોરા
પ્રસ્તાવના : શ્રી ભાનુશંકર બ. વ્યાસ 'આદરાયણ'

વિજયા પ્રકાશન

૨૨૫, ચંદ્રસેન-બી,
માનવમંદિર રોડ,
મુંબઈ-૬.

વિજયા પ્રકાશન

૫૩, બાણગંગા રોડ, વાલકેશ્વર, મુંબઈ-૬.

પુસ્તિકા દરમી
ઓગસ્ટ ૧૯૬૨

આ જેળીમાં આ સાવરોની પુસ્તિકામાં
બહાર પડી ચૂકી છે:

વાર્ષિક સવાનમ
દિનમા ત્રણ ગણિયા
પરદેશમાં ૬ રૂપિયા ૫૦
નવા પૈસા.

જુદક નકલ
૭૫ નવા પૈસા

પ્રાચીન:
અકુલા કું. વોરા
વિજ્ઞા પ્રકાશનવની,
૫૩, જાણમંગા રોડ
વાલદેશ, મુંબઈ ૬.

બચવરથાપક
જયે તીરા ક. વોરા

મુદક
દશરથરાય છાટુભાઈ દેસાઈ
રમકડુ મુદ્રણાલય,
૨૧૬-૨૯, દિયર રોડ,
મુંબઈ-૧

શ્રી સવદા
શ્રી આગિમ રોદરી ✱
શ્રી નિનુ મનુભગાર ✱
શ્રી 'અમૃત' પાલક ✱
શ્રી 'શૂન્ય' પાલકપુરી
શ્રી જગદન વીગળી 'બેદામ'
શ્રી 'મગીજ'
શ્રી 'સમીર'
શ્રી રોદ પાલકપુરી
શ્રી જેળીમાં પુરોદિન
અને

હવે બહાર પડશે
ગુજરાતી રંગભૂમિના માહિત્રિયકવિ
સ્વ. શ્રી પ્રભુલાલ દ્વિવેદી
રચિત ગ્રંથો

અર્થ ૬૬૬ સાવરોને રચાવીને આ સાવરોની પુસ્તિકા બહાર પડે. ✱

વિજયા પ્રકાશન

વિજયા પ્રકાશન સાહિત્યક્ષેત્રે ચાલુ ચીલાનું નહીં, પણ દંઠક અવનવું અને મજાનાપાત્ર પ્રદાન કરી જવા નિર્માણ પામેલી સાહિત્ય મર્યાદા જે 'યુક્તકારે શાયરી' શીર્ષક હેઠળ સર કરેલી આ દ્વિમાસિક પુસ્તિકાશ્રેણી આજે બીજા વર્ષમાં લોકપ્રિયતાનાં સોપાન સર કરતી ગઈ છે. તે ઉપરાંત બીજા સાહિત્યપ્રકારો, નિબંધો, નાટક, બાળગીતો આદિનાં પાંચપુસ્તકો આજ સુધીમાં થયાં છે. અમલે પણ પાંચકો અને વિવેચકોનો ચોખ્ખા આદર મેળવ્યો છે.

દારસી સાહિત્યમાથી ઉતરી આવેલા કાવ્યપ્રકાર મળ્યે, આપણા સાહિત્યમા ઠીક સ્થાન જમાવ્યું છે. કાવ્યને વિદ્વદ્જનથી માંડીને સામાન્યજન સુધી પહોંચાડવાની એમા શક્તિ છે. આથી જ, આ પુસ્તિકાશ્રેણી સફળ પુસ્તકાર થતી આવી છે.

બીજા વર્ષની આ ચોથી પુસ્તિકા છે. આ પુસ્તિકાએમા અત્યાર સુધીમા પ્રેમભાવ પૂર્વક પ્રસ્તાવના લખી આવવાનું, શાયરની કૃતિઓના 'કાવ્ય'નો પરિચય કરાવવાનું ઉમદા કાર્ય બજાવી આપનાર મારા મુરબ્બીઓ અને ગુજરાતી સાહિત્યના અમણી, વિવેચકો શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર લ. દવે, શ્રી. જદાંગીર મ. સંગ્રણા, શ્રી રામપ્રસાદ બક્ષી, શ્રી શયદા, અને શ્રી બાનુશંકર વ્યામ 'બાદરાયણ'ના અમે ખાસ ઝણી છીએ. તે ઉપરાંત અન્ય શાયરમિત્રોના સહકાર માટે પણ આભારી છીએ.

આ આખી યે શ્રેણીનું સંપાદન શ્રી કુબીન વોરા કરે છે. અમે જન્ને આ શ્રેણી અમારા માતાપિતા શ્રીમતી વિનોદમાળા કનૈયાલાલ વોરા, શ્રી કનૈયાલાલ વોરા તથા શ્રીમતી રમણમાળા નંદકિશોર વૈદ્ય અને શ્રી નંદકિશોર વૈદ્યને માત્ર પિતરૌ વન્દે એટલું કહીને અર્પણ કરીએ છીએ.

—અકુલા કું. વોરા

વિજયા પ્રકાશન સહર્ષ શરૂ કરે છે:

એક અનેાખું માસિક

સેતુ

તેમાં વિવિધ કલાઓ-નાટક, સાહિત્ય, સંગીત, નૃત્ય, ચિત્રકળા,
શિક્ષણપ્રત્ય, ચલચિત્ર વગેરેની સમીક્ષા તથા તેના વર્તમાન
પ્રવાહોનું દર્શન કરાવવામાં આવશે.

★

‘સેતુ’નાં સમીક્ષકમંડળમાં

આ સર્વ કલાઓના નિષ્ણાન વિવેચકો સામેલ છે...પ્રથમ અંક
દિવાળી અંક તરીકે ઓક્ટોબર-નવેમ્બરનો સાથે ઓક્ટોબરમાં
પ્રસિધ્ધ થશે.

★ ‘સેતુ’ની આગવી વિશિષ્ટતા તો એ છે કે :

વાર્ષિક લવાજમ માત્ર

રૂા. ૨

આપનું લવાજમ આજે જ મોકલી આહક બનો

★ તે માટે લખો : ★

વિજયા પ્રકાશન :

૫૩, બાબુગંજા રોડ
વાલકેશ્વર, મુંબઈ-૬.

શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિતનું કવન

શ્રી. વેણીભાઈ પુરોહિત ગઝલોની રચના કરવા તરફ શી રીતે વળ્યા દશે એ મારે મારે હમેશાં એક સસલાયેલ પ્રશ્ન થઈ પડ્યો છે. ગઝલ સિવાયના ભગ્ન ઈલાહિક કાવ્ય પ્રકારોમાં પણ એમણે જે સિદ્ધિ મેળવી છે એ તો એક સર્વોચ્ચ દલીલ છે. મને ઊંડા પ્રશ્નનું નિરાકરણ મેં એ રીતે ક્યું છે કે જે આંતર પ્રવૃત્તિ શ્રી. વેણીભાઈને કામચાર ભગ્ન લખવા પ્રેરે છે તેજ આંતર પ્રવૃત્તિ કામચાર તેમને ગઝલ લખવા પ્રેરે છે.

ગઝલની રચના માટે જે જાગૃતી આવશ્યક છે, એક તો સ્વમાનવી મસ્તી અને ખીજી બાપાને અને બાપાના અંગમૂળ શબ્દોને રમકવાની શક્તિ. સ્વમાનવી મસ્તી કામચાર વાર રખડુ અલંગારીની મનોદશાનું તો કામચાર પ્રેમની ચોટ લાગી હોય એવી માનસિક અવસ્થાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. કામચાર એમાં માલ વેદના અને જાંડી ગમગીની પણ નજરે પડે છે. આ બંને જાગૃતી શ્રી. વેણીભાઈમાં છે અને તેમાં આપણને એમની સફળતાનું સ્વરૂપ દેખાય છે.

કાફિયામાં નવીનતા હોય એવી ગઝલમાં એક પ્રકારની વિશેષતા આવે છે. કેટલીકવાર આપણને એમ પૂછી લાગે કે ગઝલકારના મનમાં કાફિયાના શબ્દો આવતા હશે અને તે પછી એ શબ્દોને શેરમાં વેણી મેલાના પ્રયાસો થતા હશે. આ પણ સંભવ અંદાજની વાત નથી. છતાં કાફિયા તરીકે સહેલાં શબ્દોના નિર્વાહ કેવી રીતે કરવામાં આવ્યો છે તેના પરજ ગઝલકારની ખૂબી અવલંબે છે.

શ્રી. વેણીભાઈ કાફિયાને કેવી રીતે નિભાવે છે તેનું ઉદાહરણ એમની “દસ્તૂર થતો ગઝલુ” એ ગઝલમાં મળી રહે છે. એ ગઝલના એક શેરમાં “સિન્દૂર” શબ્દ કાફિયા તરીકે વાપરવામાં આવ્યો છે. “સિન્દૂરની સેંચો” કે સેંચો શબ્દ સ્વાભાવિક રીતેજ વાપરતે સહે અને તેને પરિણામે સેંચોના સિન્દૂર જેવો મહાવરનો પ્રયોગ પણ જન્મે, જ્યાં શેરમાં સ્વાભાવિકતા અને ચોટ આવે.

ગઝલમાં ફારસી આપી શબ્દો પણ પ્રવેશ પામે તેમાં સ્વામા-
વિકતા હોવી જોઈએ. મુશ્કીનતનો જનાજો, હમસફર મુલમ કે ગોખ
વગેરે અનેક પ્રયોગો શ્રી. વેણીભાઈની ગઝલોમાં મળી આવે છે. તે
બધા પ્રયોગો ઔચિત્યભર્યા હોય છે એ ખાસ નોંધવું જોઈએ.

આજે તો આપણે ગવમય કહેવાય એવા શબ્દોનો પણ દાવ્ય
રચનાઓમાં વિના સકોચે પ્રયોગો કરીએ છીએ. પણ એવા શબ્દો
પણ ઔચિત્યપુરઃસર વપરાયા હોયતો કાવ્યતત્ત્વને પોષક બને છે
સ્વ. બળવંતરાય ઠાકોરનું એક વાક્ય અહીં યાદ આવે છે કે
Every word in its place is matter.

અંતમાં શ્રી. વેણીભાઈની રચનાની વિશિષ્ટતા દર્શાવતા થોડાક
શીર અહીં રજૂ કરવા અરથાને નહીં ગણાય.

કહ્યું કે શિક્ષકારે, અણધરેલા સંગેમરમરને
તને મૂર્તિ નથી કહેતો અને પરચર નથી કહેતો. ✓

ભિમિનું કબૂતર બેકુનું નિજ ગલરુ દર્દ પુપાવીને.
આંખોમાં જીવન સ્વપ્ન હતું, પાંખોમાં જીવનભાર હતો.

સુગરીનાં ઘર જેવું જ નિગર આ કોઈનું હોલતખાનું છે.
કંઈ દર્દ દઉં છું, કંઈ લઈ લઉં છું; પણ દાન મિટાવી બાકું છું.

મણુય તો છે ગગન કેરી ઘટા જેવો જ મનમોજી,
ઘટાઓ કંઈ બંધી જ હોતી નથી હોયું વરસનારી. ✓

લાનુશંકર વ્યાસ 'બાદરાયણ'

શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિતનું જીવન

સનમ શોખીન ગુલાબી છે, અને જદો જદામી છે ✓
મને એ લોટ માને છે, સનમનું દિલ હરામી છે.

સનમની સામે જ મૂકી રહેતો એની પાનીના કિનારી જ પ્રસંસા કર્યો કરતો, ને એની ખુશ્દોમાં જ સ્વર્ગ માનતો. કાષ્ટ આ પોચટ કવિ નથી, આ તો જદો જદામી છે. એનો મિલન જોર જ છે, એની બાધા મળકધારી છે. એનાં અજગ અલગારીપણાનો વધુ પરિચય જુઓ.

અગર હું છું લલે પાગલ, મગજમાં રાધ રાખું છું
અને એની ગુમાનીને મજલમાં ગાધ નાખું છું.

અહીં હવે પરીના પાનાંઓ પર કવિએ આવી જ ગુમાની પાયરી છે. આ ગુમાની ઈશ્વરદત્ત છે. આ રંગીન કવિ શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિત ખુમારીના પ્રદેશના જ આદમી છે. સૌરાષ્ટ્રમાં જન્મ ખંબાળિયા એમનું જન્મસ્થાન. ૧૯૧૪ એમની જન્મસાલ સાળામાં અભ્યાસ એમણે ચારી અપાવે એવો કરેસો પણ પછી મહાશળા એમણે ન જોધ. એમનામાંનો 'કવિ' તો ખચપણથી જ સળવળતો હતો, પણ એમનું કાવ્ય પ્રનિષ્ઠિત સામયિક કુમારને પાને ચડ્યું એમની અદાવેક વર્ષની ઉંમરે.

વ્યવસાયે તેઓ પત્રકાર. કલમતો એમની સતત દડતી જ રહે છે. આ વ્યવસાયમાંથી જિગી નીકળેન કૃતિઓએ પણ પોતાની વિશિષ્ટ હવા જમાવી છે. આખા જમતને નામે 'જન્મભૂમિ'ના પાના પર ગૂંથતી 'ગોફલુગીન' એમની જ. એવું જ કવન બાળકો માટે પણ એમણે રચ્યું અને તે આપણા જણીના બાળમાસિક 'રમકકુ'માં, એનું નામ હતું 'જોષ્ઠતારામ જડી ખુટ્ટી.' રાજકીય દૈનિક 'ફૂલજાંમે' અને સુરતના દૈનિક 'પ્રતાપ'માં હર પખવાડિયે 'આગર ભટ્ટની ગોલંદાજી'ની રમૂજ કટાક્ષવાણી પણ એમની જ.

એમનો પ્રથમ કાવ્યમંત્રદ, 'સિંહારવણી', કેક, ૧૯૪૫માં અન્યથા થયો. એના પેઢીના 'દીપ્તિ' કાવ્યસંપદ તો મુંબઈ સરકાર તરફથી દ્વિતીય પારિતોષિક પણ મેળવી-શક્યો, એમની કવિતામાં વિપવનં વૈવિધ્ય, રચનાનું નોવિન્ય, ચિતનની ચિંનગારી અને ગઝલકારની મસ્તી પણ છે. અહીં તો એમની ગઝલો પ્રમિદ્ધ થઈ છે, પણ મુંબઈની સાહિત્યમાં એમનું નામ માત્ર આ કાવ્ય પ્રકારના જ સાવર તરીકે નહીં, પણ આ પેઢીના આમવી દ્વરોળના કવિ સાહિત્યકાર તરીકે ઝળકે છે એમના ગીતો ક્યમધુર છે, એમના બજનો મીઠા છે. રેડિયોના શ્રોતાજનો તો એમના ગીતોથી મુપરિચિત છે.

શ્રી વેણીભાઈ મૂળમાં કવિ હોવા છતાં એમનું પ્રથમ પુસ્તક તો એમની વાર્તાઓનું થયું. 'વાસનું વન', 'અતરના દીવા', અને 'સેતુ' એ તેમના સફળ પૂરવાર થયેલા ત્રણ વાર્તા મંત્રદો.

એમની કવિતાએ પૂજા ગાંધીજીને પણ રપરવા છે. એમના જેવા મહાત્માને પણ શ્રી વેણીભાઈનું 'વિસામો' ગીત વહાયુ બન્યું હતું. એની પ્રારંભની પદ્ધતિઓ છે:

થાકે ન થાકે છતાં એ હો, માનવી! ન લેજે વિસામો!
ને જૂમજે એકલ બાંધે-હો માનવી! ન લેજે વિસામો.

શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિતની કલમમાંથી રસસંભર ગીતો, બજનો કે ગઝલો વાર્તા ઉપરાંત સમૃદ્ધ નૃત્યનાટિકાઓ પણ જન્મી છે. તેમાંની 'વાસવદત્તા' 'વાગ્દિત્રોની વાણી' 'જંતરમંતર' વગેરે લોકપ્રિયતાને પણ વરી છે.

ભિક્ષા

હુ શાયર છું, પણ આજ સવાત્રી થાવામાં પણ ટહાણી છે,
 હુ ઠર લંગાવી ઊભો છું, એ હાથની મૂંગી વાણી છે.
 'ના અસ્ત્ર શસ્ત્ર, ના હથોડાતરડું, ધાન્ય અગર ધન ના જોઈએ:
 એક નાની ચીજ માણુ છું, જે જાણીતી તોય અજાણી છે.
 ઘરની વાત કરી લઉં ઘરમા, રીત-રસમ એ શાણી છે,
 આ આઝાદીના મથામા કઈ લાખો લીખ જરાણી છે.
 પોતાના માથામા નિશ દિન પોતે નહોર જરાવે છે,
 એ મીઠી ખીડાથી એની આંખો પણ છલકાણી છે.
 એ ઝુઝકામાં કઈ તેલ નથી, સમદરનું ખારું પાણી છે,
 હુ આજ કાંમકી માણુ છું, એ દેવી રૂપ-દુભાણી છે

આંધળી પૂનમ

જા કવિ, કુદરત કને ફરિયાદ કર,
 (કે) આંધની રાજો છે રણમાં રાતભર !
 આંહીં શુ બેઠો છે જળતું લઈ જિગર ?
 આંધળી પૂનમને મનથી બાદ કર !

ગુલાબ છે

દુનિયા છે બાગ, બાગમાં દિલનાં ગુલાબ છે,
ને દિલની મઝેદાર મહુક બેઠિસાબ છે.

ભીંચે નજર કરો, જરા ભીંચે, હજી ભીંચે-
આકાશ છાબ છે અને તારા ગુલાબ છે.

આકાશમાં છે આબ, સમંદરમાં આબ છે,
બાદલ ગુલાબ છે અને મોઝાં ગુલાબ છે.

કટકની તમા કઈ નથી ખીલતાં ગુલાબને,
કુદરતની કરામતનો અજબ ઇન્કિલાબ છે.

નાચ, નાચ, નાચ, તલબગાર હે જિગર !
મસ્ત બને ખંજરી ને મસ્ત આ રબાબ છે !

કેવી કમાલ ભેશ-ઝલક. તાનપલટ, ખ્યાલખુતી !
ભેખન મવાલ છે અને ભેખન જવાબ છે.

કારણ કે-

મને તલસાટ બગે છે અહીં તારાની ઝિલ્મિલમાં,
અને સંગીતનું અમરત નિકુંજે મસ્ત કોકિલમાં.
બનું મહોશ ને રંગીન રોમેરોમ કારણ કે-
જુવો ગુપચુપ નજાકતથી કોઈ બેઠું છે મહેફિલમાં
અને મહેફિલથી ભીડીને કોઈ બેઠું છે આ દિલમાં !

[૧૧]

ઝેઠનું દિલ

ધળકારાની ધીંગામસ્તી,
ઝેઠનું નામ જ દિલની હસ્તી.
દિલ છે તો છે પ્યારપરસ્તી,
દિલ છે દરિયો, દિલ છે કશ્તી:

આવ સનમ, તું આવ નજરમાં !
મધરાતે કે આવ ફજરમાં !

મારી ક્યાંય નથી જ મદ્દલી,
નજરો દૂરે ભૂલીભૂલી,
આંખો ભલે રહે છે ખૂલી,
છતાં દિશા ખુદ પડતી ભૂલી:

આવ સનમ, તું આવ નજરમાં !
મધરાતે કે આવ ફજરમાં !

હું છું સપનાંને વણુઝારો,
પણ હું ધસ્તી પર રમનારો,
ગયો દિવસ હું નહિ ગણુનારો,
રસ્તે મળતો રસ્તો મારો:

આવ સનમ, તું આવ નજરમાં !
મધરાતે કે આવ ફજરમાં !

દેહ વિસામે છે ચેતનનો,
સ્નેહ વિસામે માનવમનનો,
સથવારો શાવુક ચિતવનનો,
એમ અલંકૃત પથ જીવનનો:

આવ સનમ, તું આવ નજરમાં !
મધરાતે કે આવ ફજરમાં !

નજમાં તારલિયા ઝિલ્લિલ છે,
આંખોમાં સપનાં શામિલ છે,
ધડકનનો રણકો ઊર્મિલ છે,
કોઈનું દિલ, કોઈની મંજિલ છે:

આવ સનમ, તું આવ નજરમાં !
મધરાતે કે આવ ફજરમાં !

★

જો

હકીકતમાં તો હૈયામાં કરી હરકત નથી હોતી,
અરે ! સ્વપ્નો નથી હોતાં અને મહોળત નથી હોતી:
ગિયારું એ તો ધળકે છે ધરમ જાણી, કરમ જાણી:
કથું હોતું નથી જો આંખની સોળત નથી હોતી.

★

દસ્તૂર થતો જાઉં છું!

આશકોની આહની અંગર ખાતો જાઉં છું,
પ્યારમાંને ને પ્યારમાં મન્સૂર થાતો જાઉં છું.

એ હથેળીમાં હિનાની મુરકરાહટ લાલ-લાલ!
મતનો હું મજબૂત પણ મજબૂર થાતો જાઉં છું.

અ ક્ષતોના આફતાબી દોરમાં દાઝી મરું,
લૂ ઝરે છે તો ચ હું લેલૂર થાતો જાઉં છું.

તુ નથી કહેલી કે 'મારા પ્યારનુ તું ગીત ગા-'
તેથી હું બદનામ ને બેસૂર થાતો જાઉં છું.

તારા ઇન્કારોથી મારા અખ્મો ફૂળે છે ડબલ!
પ્યાર કહે છે : 'પોશમાંથી પૂર થાતો જાઉં છું.'

એક પાછળ એક અરમાનોની હિજરત થાય છે,
જિન્દગીનો શેઠ હું મજદૂર થાતો જાઉં છું.

ભાંગની બરફની માફક બોલ કેરી બોલ મા-
ચાખું છું લગરીક, ચકનાચૂર થાતો જાઉં છું.

રાગ સાંભળવો નથી ને આગ ચોલવવી નથી,
વેદનાની વાંસળીનો સૂર થાતો જાઉં છું.

આપણી આ અલવિદાનાં આંસુઓ લે સાચવી,
કોકના સેંથાનું હું સિન્દૂર થાતો જાઉં છું.

દહાં મદોમાં વસે છે, કાયરોને શી ખેબર ?
ખુદકુશી કરતો નથી, ખુદ કૂર થાતો બાઉં છું.

ઇસ્મી આંગળીઓની વચ્ચે ઠોઠ અંગૂઠા સમો-
દિલરુમાની પાસ આવી ફર થાતો બાઉં છું.

ખૂરી નજરથી તે બક્ષી બેચેનની બળતી નજર-
તારી સામું બેઠને મથાદર થાતો બાઉં છું.

હાથ લાગે છે છતાં જે હાથ દેખાતો નથી,
ઇસ્કની એવી નજરતું નૂર થાતો બાઉં છું.

રૂપ કદરૂપું હશે, પણ ખ્યાર કદરૂપો નથી,
ખ્યારની દુનિયાનો હું હસ્તર થાતો બાઉં છું.

નિરાંતે

અહીં હંડીમાં બેસીને નજરથી પંથ કાપુ છું,
અને મંઝીલના રસ્તાની બધી લંબાઈ માપું છું;
પ્રવાસી છું ને ગ્રેમી છું, મને હંડી નથી પડતી,
જિગરમાં આગ ચાંપીને નિરાંતે ત્યાંજ તાપું છું.

બદો બદામી

સનમ ચોખીન ગુલાબી છે, અને બદો બદામી છે,
મને એ ભોટ માને છે, સનમતું દિલ હરામી છે.

અગર હું છું સલે પાગલ, મગજમાં રાઈ રાખું છું,
અને એની ગુમાનીને ગઝલમાં ગાઈ નાખું છું.

મુસીબત છે હસીનોની, હસે છે ને જલાવે છે,
કદમને ચૂમવા એના ઇશ્કારા ફેસલાવે છે.

પદમની લાલ પાની પર હલાહલ છે કે હિન્દ છે ?
ન જાણું તો ય જાણું કે અમીથી હોઠ ભીના છે !

રિસાવું છું, રિઆવું છું, અને યઈ ઠોઠ ધૂમું છું,
કદમખોસી સનમ આહે મગર હું હોઠ ચૂમું છું.

લાલી

હૃદય તો કાચની જાણે કે નકશીદાર પ્યાલી છે,
અને આ જિન્દગીએ ધ્રુજતે હાથેજ લાલી છે:
ફ-ક-ત એ રકતથી રાતું અને રાતું નથી હોતું-
સુરાહી આંખની એમાં ઢળે તેની જ લાલી છે.

મજલમાં

લોકો કહે છે કે નજરનો હું અજળ ચગરાક છું,
કેમ કે હું માંજરી આંખો ઉપર મુસ્તાક છું.

શ્યામ આંખોનો કંસૂજો ઘોળનારા છે ઘણા,
કેશરી શરણત પીનારો હું ભલે નાપાક છું.

ખાંદી બનાવું છું, કદીક મલકા બનાવું છું છતાં,
હું જ છું શાદી તમન્નની અને તસ્લાક છું.

ગફલની છું આદમી, પણ ગમ નથી એનો મને,
હું જ છું મારું રૂદન ને હું જ મુજ રણહાક છું.

ઘાટ ઘડવો છે તમારે મારી હસ્તીનો જ, પણ
ઘાટ ઘડનારો પ્રભુ છે, હું પ્રભુનો ચાક છું.

દર્દનું ઘર છે જિગર, ને આ જિગર છે એમનું,
દર્દથી હું ઠેક છું ને દર્દથી ચાલાક છું.

સામસામી ગોઠવી કેવી જરૂરતની જદા!
કાળ છે ખોરાક મારો, કાળનો ખોરાક છું!

આટલી કાપી મજલ ને આટલું સમજી શક્યો:
હું જ મારો છું વિસામો, હું જ મારો ચાક છું.

ગંગાકિનારો

જિન્દગી દૂંડી અને કેવી અડધથી જાય છે !

માનવી હૈયાનાં રેગિસ્તાન મોટાં થાય છે !

અન્મને જાણી લીધો, છે મોતની હસ્તી ગહન,
જે ! કિનારાઓની વચ્ચે હસરતોની હાય છે !

જિન્દગી ભૂલી પડી છે જિન્દગીના રૂપમાં,
રૂપ એની જિન્દગીથી ખુદખુદ અંતાય છે.

ગાલ અર્ધો ઠાંકનારું હુસ્ન એનું હસમુખ,
ગુલ બિછાવે છે કે એ કટક બિછાવી જાય છે ?

પીઠ જોઈને પદમણી નહિ કહું પાછાં ફરોઃ
હાં, હવે કહેવું પડે કે રૂપ શરખત પાય છે.

નાચનારીનાં નયન અંજર નથી કંઈ પહેરતાં,
આંખની લુચ્ચાઈ પર જે પગ પછાડા ખાય છે.

રૂપ છે ખ્યાલી ગિરોરી કાયની, એ જામથી
ખ્યાર પણ પિચાય છે, ધિક્કાર પણ પિવાય છે.

આંધળુ, નયન, સાગર, સરોવર, નિર્ઝરે-
નીર નાચે છે જામે, પણ નૃત્ય નોખાં થાય છે !

જિન્દગી તો છે પ્રભુની બંદગી, અકબરદિલી,
ક્યાં લગી એ જાય છે? કોને ખબર ક્યાં જાય છે?

ખવાખતું સીસું લઈ ઓ બેખબર! ક્યાં જઈ ચડ્યો?
પારસમણિના સ્પર્શથી લોહુ જ સોનું થાય છે.

આંગણ વાળીને ઊભી'તી નિરાશા નાઝથી:
આગમનની આશ એની આંખમાં વંચાય છે.

ધૂળ દેખીને પગથિયે ના કરો નારાજગી,
આપના ચરણોની રજ ખનવા જ એ લલચાય છે.

છે ખભા પર બોજ, છે બેહદ અને હું જાઉં છું,
ડરશે નહીં, એ તો મુસીબતનો જનાજો જાય છે.

જિન્દગી ગંગાકિનારો છે, કિનારા પર જુઓ—
પાપ પણ ધોવાય છે ને પુણ્ય પણ ધોવાય છે.

★

નથી

પ્યાર તો છે પ્યાર કશું પુણ્ય નથી પાપ નથી,
દર્દ છે જિગરની દવા તાપ કે સંતાપ,
ઇશકની દુનિયામાં છે બેચેનીઓ પણ ચેન લરી,
જિન્દગી છે મસ્ત સફર, સ્વપ્ન નથી, શાપ નથી.

★

મશ્કરીમાં

મારાથી જમાનાની હવા ઘરઘરી ગઈ,
મે આંખ ફેરવી અને દુનિયા ફરી ગઈ !

રાત્રી નજરથી જોઉં છું માણીની માવજત,
કાંટા હસે છે કાળ પર, કળીઓ ખરી ગઈ

છે ચાંદનુ આ ઇંડિયું, આખી છે ચાંદની,
ઓ ખીજ ! તારાં તેજમા તબિયત તરી ગઈ !

ગેરૂં નહીં, તું વાત કર આજે ગુલાલની,
એવું કહીને શાયરી આઘે સરી ગઈ !

ખાલાપણની પ્રીત રસ્તામા મળી ગઈ,
મારી અટકયાળી નજર બચપણ કરી ગઈ !

દાતાર બની દાન એ ફેવું કરી ગઈ—
ખાલી કરીને, જિન્દગી, હેયું બરી ગઈ !

રોકાઈ જાવ, આ જુદાઈ આવી રૂબરૂ—
આશા બિચારી ખાનગીમાં કરગરી ગઈ !

માનો તો ગુનેગાર છે, તકઝીરવાર છે,
મારી મુરાદ આપના મનમાં મરી ગઈ.

ઝૂંડી જરૂર ગુલછડી, જરા બુદ્ધી રીતે-
એ પ્યારથી નફરતની બાજમ પાથરી ગઈ.

ઢેવી રમત રમાઈ ગઈ રંગીન રાતમાં !
હાઈને દવા મરકરીમાં છેતરી ગઈ !

દશા અને દિશા

દશા પર દાઝનારા ને દશા પર ફાઝનારાઓ,
નથી હોતા ખુમારીથી જીવનમાં ઝુઝનારાઓ.
દિશા બાધ્યા વિનાના છે દશાથી ધૂળનારાઓ !
ઠહી દો એમને કે, હે દશાના પૂજનારાઓ !
દશા તો છે સડક જેવી, સડક ચાલી નથી શક્તી,
સડકને ખૂંદનારાને સડક બાલી નથી શક્તી.

ભૂલો પડ્યો નથી

મે પ્રેમ કર્યો છે ને વગોવાઈ ગયો છે,
ઘાયલના કાફલામાં હું નોડાઈ ગયો છું;
એમની આંખોમાં પરોવાઈ ગયો છું,
ભૂલો પડ્યો નથી, અરે ખોવાઈ ગયો છું

[૨૧]

સજનવા !

હૈયું મારું આજ હવેરું,
અંતરનાં આંસુકું ખેરું,
'મન વલખે આજે અદકેરું,
જોયું જીવન ઘેરુંઘેરું :

ઘેરાણી આ રાત, સજનવા !

'શ્મશાણી આ વાત, સજનવા !

તું ઘેલો, વાતો તુજ ઘેલી,
ને આમે છું હું ય છકેલી,
ઝીલી'વી જ્ઞાણપત્રી હેલી,
ગૂરું આજે આમ અકેલી :

આવી જા પલવાર, સજનવા !

છે છલકે સંસાર, સજનવા !

હું ગાતી'તી મીઠાં ગીતો,
ઢોલીગઇ'તી પ્રાણ પછીતો,
તું મારી સુંદરતા પીતો,
આજોની એ કેવી રીતો !

જોખનનાં એ ગાન, સજનવા !

કાળજીહું કુરખાન, સજનવા !

તે દો'ડે તો હું ચ રિસાણી,
 હૈયાની છલકી સરવાણી,
 આંખેમાં આવ્યાં તાં પાણી:
 આંખોએ આંખોને નાણી:

જૂઠો મારો રોપ, સજનવા !
 તું મારો સંતોપ, સજનવા !

મધદરિયે મોજાંને તાને,
 ધ્રુવતારકની સાને સાને—
 ઊઠી છું હું આજ સુકાને,
 જૂઠાવી દે નાવ તુફાને:

જંઝામાં : આરામ, સજનવા !
 પી જળમોના નામ, સજનવા !

થડકે સાગર લખ થડકાડે,
 હંકારી ના સામે ઘાટે,
 ચોપી પૂનમની મધરાતે,
 ઠંડીના કાતિલ આઘાતે—

હેયું મારું ઝોલ, સજનવા !
 છેદું ખૂણ પરોલ, સજનવા !

આશકા લેતાં હું દાઝ્યો છું

કિનારાની તરફ કિશ્તી સુકાની લઈને આવે છે,
 ઘણું ડહાપણ બરેલી એ દિવાની લઈને આવે છે.
 નિસાસાઓ ! નિરાશાઓ ! જુઓ અબ્બમ આવે છે,
 સનમ ખુદ રોશની આજે શમાની લઈને આવે છે
 નજર લાગી નથી ચકતી, બલાઓ પણ બળી મરતી,
 દુઆગીર રૂપ મોસમની ગુમાની લઈને આવે છે.
 નથી આંસુ, નથી તણુખા, નિસાસા પણ નથી હજરત !
 નયન છે બેજબાં. લાખો જુબાની લઈને આવે છે.
 દરદ એતુ નહીં સમજો, દવાની વાત કયા કરવી ?
 જગતના બેઈમાનોની ઇમાની લઈને આવે છે
 વફાની વાત કરવી કે બક્ષા થાવું નથી લાજિમ,
 અદાલતમાં કળૂલાતો ગુનાની લઈને આવે છે.
 ઘણા કંટક નિહાળુ છું પ્રભુ ! તારા બગીચામાં-
 ગુલાબોમા જ રમનારી જવાની લઈને આવે છે.
 નયનની આરતીની આશકા લેતાં હું દાઝ્યો છું,
 દાખા પર દવા પણ એ હવાની લઈને આવે છે.
 જિગર લોળું હજી પણ નાસમજ નાદાન છે દોસ્તો !
 બાતરા પણ હમેશા એ બીજની લઈને આવે છે

ધ્યારનો પારો

જીવનના મુસાફર શોધે છે રસ્તામાં ઉતારો શા માટે ?
 મુજ ધ્યારની રંગત અંજો છે એનો અણસારો શા માટે ?
 આ આંખ ભટકતાં થાકી ગઈ, આ પ્રેમને પોરો ખાવો છે,
 કોઈ દિલની સરાઈ છેડીને ગલીઓમાં ગુજારો શા માટે ?
 છેચાહતની બાલહારી અજળ, હું એકજ ઉત્તર શોધું છું,
 કે આંખોથી સત્કાર કરો ને મુખથી નકારો શા માટે ?
 હું ઠપકો દઉં છું રોજ હૃદયને રોજ દિલાસો આપું છું;
 કે તું ય પકડવા ઢોડે છે એ ધ્યારનો પારો શા માટે ?
 સપનાતું વેશમ જાય બળી, ને આશાની મુંઝાંચ કળી,
 કોઈ લીલાછમ ખેતરને ખોળે, ગામનો અંગારો શા માટે ?
 જ્યાં જોગ નથી, જ્યાં જોગ નથી, સુખદુઃખના જ્યાં સંજોગ નથી;
 જ્યાં ધ્યાર કર્યાનું પાપ નથી એવો જન્મારો શા માટે ?
 હું મોંતનું જીવન જીવું છું, બિસ્મિલની ખોલી ખોલું છું,
 ને શોખ જેવા આ દિલમાં ધારજ ! આ ધનકારો શા માટે ?

ભૂલો પડું છું

ભૂલો પડું છું ભાગ્યની આરામગાહથી,
 ભૂલો પડું છું એમની નીચી નીગાહથી,
 ભૂલો પડ્યા વિના મને મંજીલ નહીં મળે
 ભૂલો પડું છું તેથી હું भारी સલાહથી.

રોગાન મિટાવી જાણું છું.

હું શુંલે હસતાં રાખીને શુદ્ધાને મિટાવી જાણું છું,
આ રૂકને રમતી રાખીને આ જાન મિટાવી જાણું છું.

છે લાખ સમંદરની લીલાને લાખ પ્રલયના પડછંદાં,
મેળાને મલકતાં રાખીને તોફાન મિટાવી જાણું છું.

ઇન્સાન કરામત-કાબિલ છું, ને જન્મે જાણુ ખેલું છું,
ભગવાન મિટાવી-જાણુ છું, શયતાન મિટાવી જાણું છું.

નિજ ખુશખોની ખેરાત કરી, ફૂલોની માફક ફેરું છું,
સુખ હકને નાહક કરનારાં, કરમાન મિટાવી જાણું છું.

ઘડકનનાં પાયલ પહેરીને, તકપન નાચે છે તડકામાં,
પણ ગમગીનીના ગુર્જરા પર, ગુર્જરાને મિટાવી જાણું છું.

કાંઈ પ્રેમથી રસ્તો લીલો છે, કંઈ વિહરથી રસ્તો બીનો છે,
એ વારાફરતી મિચનથી, વેરાન મિટાવી જાણું છું.

છે મેઘધનુષ્ય તો માયાવી, મારી મહોબતમાં એમ નથી,
હું સૌને રંગી દઉં છું પણ રોગાન મિટાવી જાણું છું.

સુગરીના ઘર જેવું જ જિગર આં કોઈનું દોલતખાનું છે
કંઈ દઈ દઉં છું, કંઈ લઈ લઉં છું, પણ દાન મિટાવી જાણું છું.

મારો ખ્યાર, સિતમતો છે નહિ, કોઈ ઈલમ કે શોખ નથી,
હું ખ્યારને કાયમ રાખીને, અરમાન મિટાવી જાણું છું.

[૨૬]

ઝરણાં

ધરતી પર હું ઊભો છું, મુજ પર ઊભાં છે ઝરમાનો,
લાવાયેલા ખ્યાળી દિલને ખ્યાલ નથી તારા રહેતાનો.

★

ઇશકને હું નહિ કહું કે અલવિદા....
ઇન્તેજારી પર જિગર મારું ફિદા.

★

/આશક અને માશૂક વચ્ચે હોય છે જ્યારે અદખ,
સેંકડો સંદેશનો કંઈ હોય છે એમાં સખખ.

★

/તરગોના ભરોસા પર જવા દો હર જવાનીને—
ઉમંગો પર ભલે લેટે, ન રોકો એ રવાનીને.

★

/આપને હું શુ કહું—છે પ્રેમ મારો બહાવરો !
ઇન્તેજારીનાં નથી મારા જિગરને મહાવરો !

★

/તમારી યાદ આવે છે અને ગરમાવ થઈ જતો,
કોઈ થીજેલ સપનાનો હું ખંડિત જાવ થઈ જતો.

★

/ખ્યાળ જુઓ ખામોશ નિગાહોમાં ખોવાયું !
દરિયાનાં તોફાન છતાં દિલ લાગે ડાહ્યું !

★

પીણું

/મેં ત્યાગ કર્યો છે તારો તુજને ચહાવા માટે,
મેં મૌન ધર્યું છે મનલખ તુજને ગાવા માટે;
તેં જામ ધર્યો, મેં લઈ લીધો, હોઠે મૂક્યો,
પીણું જ દરદનું છે, પીવા ને પાવા માટે.

તરસ પોતે જ તેજળી

પ્રણયથી દિલની હાલત થઈ અજબ દિલચરપ દુખિયારી,
કરું છું તે છતાં હું પ્રેમની પૂરી તરફદારી.

પ્રણયતો છે ગગન ફેરી ઘટા જેવો જ મનમોહ,
ઘટાઓ કઈ બધી હોતી નથી હેયું વરસનારી.

નથી માશૂક શમા જેવી, ન આશંક કોઈ પરવાનો,
કદી બળતી નથી પ્રીતી, નથી એ બાળ કરનારી.

નયન તો રૂપ દેખે છે, હૃદય સૌંદર્ય પામે છે,
હૃદયની આંખ છે સાચી અને સાચું પરખનારી.

કોઈ અંખીને ચાહે છે, કોઈ ચાહીને ઝુંખે છે,
મને તો અખના ચાહના બન્નેય છે ખ્યારી.

શુભાસોમાં નથી લાલી, અને લાલી ન કુમકુમમાં,
પ્રણયની લાલિમા સામી ચડે છે સાવ અણધારી.

મને રસ્તે મળે ઠપકો, મળે છે ચોટ કે ઠોકર,
પડે છે સમ ઉપર ધાપી, કે મહેફિલ મસ્ત કરનારી.

તકપ પણ છે, તલપ પણ છે, તરસ તો છે જ તેજળી,
ફરું છું ઝોલિયા જેવો અને છું સાવ અલગારી.

જીવનમાં કોઈ આવ્યું છે, છતાં બાણે નથી આવ્યું !
નથી આ જિન્દગી જીતી, નથી આ જિન્દગી હારી.

એવું પણ થવા દેજે

વધાવે કાંઈ પુખ્તોથી તો પુખ્તો વેરવા દેજે,
 અને પથ્થરની વૃષ્ટિ થાયતો તે પણ થવા દેજે,
 કહી પુખ્તો ઉપર પથ્થર, કહી પથ્થર ઉપર પુખ્તો,
 તું પથ્થરમાંથી પુખ્તોની કલાર્ને મહોરવા દેજે.
 અગર મિત્રોજ જખમોના જલદ શલ્યુગાર લઈ આવે,
 રહી ખામોશ એને હેતથી શલ્યુગારવા દેજે.
 જખમ કરનારને પોતે કહી આવે મલમ-લઈને,
 પ્રણયની એમને પણ તું છડી પોકારવા દેજે.
 ન હૈયાં પર ન આંખો પર ભરેસો રાખે ચાહત પર,
 અને દિલ થાય જો ધાયલે તો એવું પણ થવા દેજે.
 મિલન યદ જાય જો અણુભરૂયા પ્રવાસીનું અનાયાસે,
 અને દિલ જાય જો ચોરી, તો એને ચોરવા દેજે.
 તને હું ખાનગીમાં વાત કહી દઉં કે વટેમાર્ગુ!
 જિગરને કાંઈ રાખી લેતો એને રાખવા દેજે.

એક સાથ જોઉં છું

કુદરતનું કોણ જાણે કેવું છે આ કવન !
કે એક સાથ જોઉં છું જુદાઈ ને મિલન !

હુયે વસે છે ઇશ ને દર્શન નથી થતાં !
મંદિરમાં જઈને આપણે કરવાં પડે નમન !

એવો ધણો ય જોઉં છું સંસાર કળીલાનો,
ધનથી રહે છે સાથે, મનથી જુદાં સ્વજન !

એક જ છે તો ય કેવું નોખું છે હકીકતમાં—
દર્પણ મહીં રહેલું માનવ તણું વદન !

સાથે મળી હસે છે, સાથે મળી રડે છે.
સાથે મળીને લોગવે જુદાઈ આ નયન !

નક્ષત્ર ને ઝહોની ચાલ્યા કરે છે લીલા !
તો પણ રહે છે કેવું નિર્લેપ આ ગગન !

મારા બનીને આવે મારા બની સિધાવે,
મારું છતાં પરાયુ આ શ્વાસ-સંચલન !

છે જોતખોત કેવી ખૂશ્ણુ ને ગુલની રંગત !
સાથે છતાં જુદાં જ છે સુગંધ ને સુમન !

અટકળ બની ગઇ જિન્દગી!

આ તરફ એની મુરાદો, મુજ ઇરાદો આ તરફ.....
બેઠ બેસત ખેંચતાં કાવડ બની ગઇ જિન્દગી!

હમસફરની આશ્રમાં ખેડી સફર વેરાનમાં,
ફકત શ્વાસોચ્છવાસની અટકળ બની ગઇ જિન્દગી!

સ્મિતનું બહાનું શોધતું મારુ રુદન રઝળી પડ્યું,
હાસ્ય ને કંદનની ભૂતાવળ બની ગઇ જિન્દગી!

વિશ્વમાં કેા સાવકું સરનામું લઇ આવી અડચે,
કાળની અખભે અછીડી પણ, બની ગઇ જિન્દગી!

ફૂલ ને કાંટાની કુદરત છે, અરે તેથી જ તો—
ગુલાછડીના ખ્યાલમાં બાવળ બની ગઇ જિન્દગી!

દિલ ન'તુ પણ વાંસનું જંગલ હતું, અંઝાનિલો!
આપ આબ્યા? હાય! દાવાનળ બની ગઇ જિન્દગી!

એક દિવસ

જિન્દગીના લાખ દિવસ, જન્મનો છે એક દિવસ;
—મોતનો એ એક દિવસ,

બેઠ એક એક દિવસ, વલખે છે જીવ વિવશ,
એક દિવસ પ્રાણનો ને એક છે પ્રણય-દિવસ,
એક પછી લાખ દિવસ, લાખ પછી એક દિવસ.

પથ્થર નથી કહેતો

તને હું કૂર પગ કહેતો નથી, કાથર નથી કહેતો;
 મને ખામોશીઓ લોંકાય છે, ખંજર નથી કહેતો.
 મિલનના રંગ ઘૂંટું છું, વિરહરસના કસૂંખામાં;
 કરું છું ઠેક, પણ એ ઠેકને બખ્તર નથી કહેતો.
 સમંદરના તરંગોનું શમન થાતું સમંદરમાં,
 બન્યું મહાધારમાં તે હું કિનારા પર નથી કહેતો.
 કહ્યું કે શિષ્યકારે અણુધડેલા સંગેભરમરને,
 તને મૂર્તિ નથી કહેતો, અને પથ્થર નથી કહેતો.
 મિલનની બંસરી છાડાય ને હેયાં અજંખામાં
 ઘડીભર થરથરે. તેને કદી હું ડર નથી કહેતો.
 જીવનમાં આપણે તો આ સદા તરસ્યો જ સંગમ છે;
 હૃદયના નેક પ્રેમીને કદી પામર નથી કહેતો.
 રહું છું પ્રેમબકિતમાં જ લીંબતો અને ગાતો,
 વસું છું જે જિગરમાં તેને હું પિંજર નથી કહેતો.
 ખરાબામાં ચડે છે નાવ મોજાંના ભરોસા પર,
 અજાણ્યા કોઈ કાંઠાને કદી બંદર નથી કહેતો.
 કલ્પનામાં પડી છે રાખ ભિમિની ને આશાની,
 પ્રલયની ભસ્મને હું કોઈ દિન કસ્તર નથી કહેતો.
 તને તારી સમજદારી મુઆરક હો મહોબ્બતમાં,
 મને આશક કહું છું, પણ હું કીમિયાગર નથી કહેતો.

અસબેલો અંધાર હતો

રાત હતી ખામોશ, અપાઘી અસબેલો અંધાર હતો,
 મરાંની ત્રમત્રમ વાણીમાં કંઈ પાયલનો ઝંકાર હતો.
 રાત હતી ખામોશ, અને માટીનું અત્તર લાવી'તી,
 પેઢીમાં દીપક જલતો'તો, એ દીપક નહિ પણ પ્યાર હતો.
 વલ વરસીને થાકેલ ગગનમાં સુસ્ત ગુલાબી રમતી'તી,
 સરતીનો પટ મસ્તાન, મુલાયમ, શીતલ ને કુંભાર હતો.
 મૂઠે તે કેમ વિખુટો રસ્તો, એકલહોકલ શહીનો ?
 નાદાન તમન્ના હસતી'તી, ને તડપનનો તહેવાર હતો !
 જ્યાં કોઈ વસીજ શકે નહિ, પણ જ્યાં અવરનવર મંચામ થતા :
 એ સરહદની વચ્ચેનો ટુકડો એવો આ અવતાર હતો.
 આ દિલ પોતાને ડંખીડંખી હાથે ચટકા ભરતું'તું !
 એ ચૂંબનથી ચંદરવો આખો કેવો પુટ્ટાદાર હતો !
 માસૂમ હવાના મિસરાઓમાં કેશી ઉદાસી છાઈ હતી,
 કુદરતની અદા, કુદરતની અદબ, કુદરતનો કારોબાર હતો.
 ભિમિનું કખૂતર એકું'તું નિજ ગભરુ દર્દ છુપાવીને,
 આંખોમાં જીવનસ્વપ્ન હતાં, પાંખોમાં જીવનભાર હતો.
 સરતી ને એટ કિનારે લમતાં, પણ હું તો મજધાર હતો :
 મન લીનુંલીનું જલતું'તું એ આતશનો આધાર હતો !

ગુજરાતના અમણી ને લોકપ્રિય શાયરોના જીવનકવન
આલેખતી પુસ્તિકા શ્રેણી

ગુ લ ઝા રે શા ય રી
પુસ્તિકા બારમી

શ્રી મીતુ દેસાઈ

સંપાદક : કુલીન વોરા, કિશોર શાહ 'શિક્ષી'

વિજયા પ્રકાશન

૨૧૫, ચન્દ્રલોક, બી,
માનવ મંદિર રોડ, મુંબઈ-૬.

પુસ્તિકા છઠ્ઠી
વર્ષ બીજું

ઓગસ્ટ

૧૯૬૪

પ્રકાશક:-

વિજયા પ્રકાશન વતી

શ્રીમતી જયેશ્વરના કિશોર શાહ.

શ્રીમતી બકુલા કુલીન વોરા.

મુદ્રણસ્થાન:-

ટોચ પ્રિન્ટરી.

૮, ગ્રીન સ્ટ્રીટ,

કોટ, મુંબઈ ૧.

છુટક નકલની કિંમત ૭૫ પૈસા.

આ પુસ્તિકામાંની કૃતિઓના
સર્વ હક શાયરને સ્વાધીન છે.

વિજયા પ્રકાશન

‘ગુલઝારે શાયરી’નો પ્રારંભ ૧૯૬૧ માં કરાયા આવ્યો હતો. પ્રથમ પુસ્તિકા ગઝલસમ્રાટ સ્વ. શ્રી રયદાની ચૂંટેલી ગઝલોની બદાર પડી હતી. એ પુસ્તિકાએ ગઝલરસિકોમાં ખૂબયક્યાર મચાવી દીધો, જેને પરિણામે ચાર જ માસના દ્વંદ્વાગાળામાં એની બીજી આવૃત્તિ કરવી પડી. ત્યાર પછી જ પુસ્તિકાઓમાં જળવાઈ રહેવા સારા ધોરણે લીધે આ શ્રેણીની માગ માત્ર ગુજરાત જ નહીં, પણ જ્યાં ગુજરાતીઓ વસે છે તેવા દેશો સિયોન, પાકિસ્તાન, આફ્રિકા અને ઈંગ્લેન્ડ મુધી વિસ્તારી આ શ્રેણીમાં બીજી ચાર પુસ્તિકાઓની પણ બીજી આવૃત્તિ પ્રગટ કરવી પડી છે. ગુજરાતના આરા ઉમળ કાલ્યાં સદકાર માટે અમે સર્વ વાચકવર્ગનો અને સર્વ શાયરોનો હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ.

‘ગુલઝારે શાયરી’ની અગિયાર પુસ્તિકા સુધીના સતત પ્રકાશન પત્રી સંયોગવશાત એમાં અવરોધ લીધો થયો હતો અને જેને પરિણામે બારમી પુસ્તિકાને પ્રગટ થવાને અક્ષમ્ય સમય નીકળી ગયો, વિના પ્રકાશનની ની રચનામાં આ શ્રેણીનો પૂરો વિકાસ સાધવાનું નહીં થયું છે. ની રચનામાં નવા રૂપેર જે આ શ્રેણી પુનઃ પ્રકાશન પામતી રહેશે.

ગુજરાત અને ગુજરાત બહાર સર્વત્ર કાવ્યરસિકોની આદના પ્રાપ્ત કરનાર આ પુસ્તિકા શ્રેણી 'ગુવંદગે શાયરી'મા અત્યાર મુદ્રીમા તીએ મુજળ ગાયગેની પુસ્તિકાઓ પ્રગટ થઈ ચૂકી છે.

૧ શાયકા *	૭ 'મરીઝ'
૨ આમિમ સંદેરી *	૮ 'સગીર'
૩ નીનુ મહુમદાર *	૯ મૈદ પાલણપુરી
૪ અમૃત 'ઘાયલ' *	૧૦ વેણીભાઈ પુરોહિત
૫ 'શુન્ય' પાલણપુરી	૧૧ પ્રભુલાલ જિવેદી
૬ બરકત વીરાણી 'એકામ'	૧૨ મીનુ દેમાઈ

અને હવે નવા રૂપેરંગે પ્રગટ થનાર પુસ્તિકાના શાયર છે
શ્રી મહેન્દ્ર વ્યાસ 'અચલ'

* આ પુસ્તિકાની બીજી આવૃત્તિ થયેલી છે.

પ્રત્યેક પુસ્તિકાની કીમત છે માત્ર ૭૫ પૈસા.

આગામી ૭ પુસ્તિકાના સેટની કીમત રૂ. ૪.૫૦ પૈસા છે. જે સાથે ભરનારને પોસ્ટેજ માફ કરાયું છે.

* આપ આજે જ નામ નોંધાવી દો *

વિજયા પ્રકાશન

૨૧૫, બી ચન્દ્રવોક, માનવ મંદિર રોડ, વાલ્મીકેશ્વર, મુંબઈ-૬.

જીવનસખીને

ચહુ જન્મેજન્મે મળિમય મહુ મુખ મળાતુ

ગળ્યું છે. સર્ગક માટે આટલો આત્મસંતોષ શું પ્રેરતો નથી ? એક અંગત દાખલો કાંઈક સંકેતપૂર્વક નોંધીશ. આ પુસ્તિકામાં “આ નિન્ગી” એ રચના છે. ‘સંસ્કૃતિ’ ઉપરાંત લગભગ સાતેક સામયિકે એ ઉતારી દશે. વાચકો તરફથી હીક હીક પત્રો પગ મળેલા. સમુદાયે એમ થયેલું કે જીવનું તો એવી ખુમારી સાથે જ. કવિતામાં જીવનરસને ટપકવવાનું અદ્ભુત સામર્થ્ય ન હોત તો આમ બનેતે ખરું ? શ્રી રામનાથજી પાંકે પણ તેથી જ કંઈ દશે કે ‘જે વસ્તુમાં જોડા જીવન રસ સ્પર્શ તેટલો રસ માનવ સર્ગન સાથે તુરંત જ કવિતા પણ જન્મેલી છે, એટલે જ તો શ્રી વિલુપ્રસાદ ત્રિવેદીના શબ્દોમાં નોંધીએ તો, જે કવિતા ના હોત, ખીજું અંધું હોત અને માનવજીવનના અનંત રાસ વચ્ચે એ કવિતા દીપાવતી ના હોત તો એ જીવન સ્મશાનની પણ બકાઈ હોત.

કવિતામાં આનંદ પ્રાધાન્ય છે. કરોડો લોકો કવિતા રચી શકતા નથી. તો એ માટે સારી કવિતાનું રસપૂર્ણ વાચન અનેક રીતે ઉદ્દાસ પ્રેરવામાં મદદરૂપ બને છે. એટલે જ કવિર રાકુરે પોતાના જીવન પ્રસંગો આલેખતાં ગર્વભેર નોંધ્યું છે કે “આપણે કવિએ અને કલાકારો તે જ્યોતના સદેશવાદક છાએ કે જે દુનિયાના નિર્દોષ આનંદથી દિપાવમાન છે. આપણે નાચીએ બીએ. અને બીજાઓને નચાવીએ છીએ આપણે દસીએ છીએ અને બીજાઓને દસારીએ છીએ. આપણે ચિત્રો દાઢીએ છીએ આપણે ગાઈએ છીએ. આ અનેકમાં પરિણામેલા ‘એક’ ના ખેલને ‘હૃદયના ગંડાલમાં’થી આંતરિક બળથી સમજવું અને તેને બાહ્યરૂપ આપવું એ કવિઓનું કર્તવ્ય છે

કાંઈ પણ સાચી કવિતા પછી તે મજલ હોય ના તેનો બીજો કોઈ પણ પ્રકાર હોય તેમાં ઉપલું વાસ્તવિક સત્ય થોડુંક પણ સચવાયેલું રહેતું જોઈએ. કવિતા અગે આટલું હું માનું છું.

ગુરૂપ્રિયમા

મીનુ બ. દેસાઈ

અનુક્રમણિકા

ક્રમ		પૃષ્ઠ
૧	તાજ/મહાલ	૧૧
૨	મહેરિય	૧૪
૩	મંજિલ	૧૪
૪	આ જિન્દગીની મહેરિયે	૧૫
૫	કચ્છની વાણી	૧૬
૬	શ્રી અરવિન્દને	૧૭

૭	પુછુ છું મોતને હું	૧૯
૮	પર્યટ	૨૧
૯	શું દાર - શું શત	૨૧
૧૦	અગ્રસાર	૨૩
૧૧	લક્ષારે	૨૫
૧૨	પુ. ગુરુને	૨૭
૧૩	જિંજીના જામ પર	૨૮
૧૪	જડીબુટી	૨૮
૧૫	સાયગલને	૨૯
૧૬	ગ્રેમનો સવાબો ૨૫૦	૩૧

તાજમહાલ

શાહે જહાનો તાજ ભેયો
વાદવાહ, શો, નાઝ ભેયો,
સાથસાથે રાજ ભેયો,
તાજ ભેયો, સાગ ભેયો~

ભગ્યતા ભરપૂર છે— ૭

ને દબદબામ્મ મન્ત કોઈ મધૂર છે
તેજતુ દેવું લયું નેપૂર છે । ૧

પણ એ બધું તો હીક છે,

નુમતાઝ ને એનું સમજતી હોય કિ

પ્યાર એના પર અડી સારીયે મુઠિ છે ફિન ,

યા સમજતી હોય કે,

સૌન્દર્યનું માદક સ્વરૂપ એને મદિલીને જ છે ફેવળ મગ્યું
 તો દીવાનો ખ્યાલ છે,
 નક્કી જ તો તો માનવું કે
 એ બિચારીનો તરંગી લાલ છે!
 ફેંકે એવી તો ડપાળી, ડપના અંધાર જેવી,
 નાજુક અને નમણી નગરની નારીઓ;
 ને વળી નરગિસનાં ફૂલો સમી મુકોમલી
 ખેતાજ મુમતાઝો સમી
 આપી અને,
 લાખો લયેલાઓ ખની ચાલી ગઈ,
 ખુશ્બોભરી નિગ જિંદગીવી;
 મુલ મુલખી દિલ્લગી બેગી કરી,
 'મારના તાજ-અ-તાજ નામ પર
 કુરબાન થઈ, : ૧૫'
 પણ બિચારીઓ બંધી મુદ્દલિસ હતી. ૧૬
 એના પ્રિયતમ પાસ ફોડી ના હતી;
 તો કહીથી મક્યરા ને. તાજ એ સજ્જ શકે?
 એ જ રીતે
 લાખ દીવાના થયા, :
 મગ્યૂ જગે,

માનેશ નિજ કયલા તણા ઝા 'થારમા,
 ચક્રચુર થઇ
 કંઈ કંઈ બિચારા ખાકબેગા થઇ ગયા.
 એ ખાખની જોવા મળે ના કચ્ચરે,
 તો તાજ શો ને વાત શી ?
 પૈસા થકી સર્જેલ વૈલવનો નગો
 એના દિસાળે ના કશો.
 ઇતિહાસ જો સાચું કહેતો હોય તો
 એ પ્રેમના રસરાજને અત્યંત કરનારા કંઈ
 કસખી કસાકાગે બિચારાના કરે.
 ગાઉજદાંના હુકમથી છુટા થયા
 નિર્દયપણે, જલ્લાદ જેમ.
 એ જ શાહિ પ્રેમની શું, આ
 બધી છે બચતા ?
 વાહ વાહ, મેં તાજ જોયો !
 'થારનો શો સાજ' જોયો !

મહેદિલ

મુસાફિર ખાંડના બાલી, શરાબી તું સદા બનજે,
મયોજ્યતની મહેદિલમા સનમ સરકાર તું હરજે;
સનમના લય મયખાને, કલ્મ સાજત તું લરજે,
'ન દિલ પર ડાઘ કંઈ લાગ્યો' મને તો, તુંય ના હરજે.

મંજિલ

ખાંસરે તમ પેશારના સુરે સન્ન,
જિંદગીની સૌ શુલાબી મંજિલો.

આ જિન્દગીની મહેફિલે

હો તાત યાનુ આટનું—

ને ખુમારી પર સખી આ યુવાળી જિન્દગી

એ ખુમારીથી સખી જાયત રહી,

કોઈના ચૂમુ નહીં હું પાશ યાનુ આટનું

આ જિન્દગીની મહેફિલે—

પ્રલો બદલ દાયે ચડે છે કંડો.

એ કંડકો સકારવા તૈયાર છું,

પણ, છુઝ્ઝિયાના વિલે ખડિયાવવા તૈયાર છું.

છેા અને દુનિયા બધા.

છેા દોસ્ત પણ ફેરી દીઝે છેદની બધા,

ખૂનને ખાખોચિયે બીંબાઉં તો યે હો પ્રમુ !

ઉન્નત કરેયા સિરને શું રાખો ઉન્નત સખા.

કપ્પરની વાણી

કૃષ્ણની ગંગા બનાવી અપતિ એને સદા,
ને સમજતો મૂર્ખ કે કેલ્હર્ય કીધું મેં અદા.

જિંદગીના જામમાં મસ્તીને થઈ ચાલી મધ,
આશના ઓળા હૃદય પર પ્રેમદા ટાળી ગઈ.

એક રાતે પુષ્પના દગલા કરી પહોંચ્યો કબર,
આકાશથી તારા બધા હસતા હતા મૂર્ખાઈ પર.

તુર્તજ વદી, ઊંચા કરી ત્યાં કપ્પરમાંથી ગેહી કર.
ફૂંડાં શાને ચડાવો ખાકના અંબાર પર ?

દેહ મુતો! તો કનિતાનો જનીને રાજકંસ,
 રાગિણી બેઠી હતી લેને ગળામાં માલકંસ,
 આ ત્રિપુટી સત્ય, શિવ, સુંદર તણી
 ફૂંભી રહી'તી મુખનું વર્ણવું જની (૨) [૨]
 મુમતાજના ચે તાજને શરમાવે એવો સાજ હતો,
 પથ્થર નડોતો, તે જતાંયે દીપ્તિમય પોખરાજ.
 દો કળિના ક્ષિત્તો જાણે અનુપ રસરાજ હતો
 ત્યાગ ને વૈરાગ્યનું ત્યાં અમૃદ દેવત્ત, જોજખ્યું
 મેં મોત દસતું નીરખ્યું.
 સંવેદને સર્જેલો જોડી સાવનાનો મુર એ—
 આખા જગતને જોજસે આંજી મયેલું તુર એ,
 એમાં અવેશકે ઇશ્વરી જાણ હતી,
 પૂર્ણ જોજસવંત એની નિર્મળી કાયા હતી,
 પોંડીચેરીના પરમ ધામે જઈ સવળું પારખ્યું
 મેં મોત દસતું નીરખ્યું.

પુછું છું મોતને હું—

૧૫ ૧૫

કાની આ જિન્દગીમાં રસ ના રહ્યો કરીધી,
પીસાગ આદતોમાં જોઈએ ન લવ કરીધી;
છવ્વજા વિચારી ઉરની, યમ આગમન ત્યયું ને—
પુછું છું મોતને કું, મળશે છવન કરીધી. ૧

એણે કશું કે ના, ના, મળશે નહિ કરીધી,
સતોગ પામી, તવ તો, દુઝ્યો કરી કરીધી
પણ દાસ્યમાં દત્તી, કંઈ જ્ઞાનિ ધૂપાઈ ખૂણે,
તેમી કરીને પૂજ્યું, મળશે કે ના કરીધી ?

પથ્થર

સાગર કિનારે ધૂમતાં
 પથ્થર ભયાનક દૂર દડસેલી દામ્રી
 કોને ખબર કે એ જ પથ્થર એકઠી
 શિખીના કો ટાંકણે ટંકાઈ ને
 ભગવાનપદ પામ્યો હશે,
 ને મૃદ જોવા મફત થઈને હું જ તે
 પથ્થર કને નીચું નમારી શીશ આ
 લાખ કાટિ વંદનો ધરતો રહીશ.

શું હાર-શું હત ?

મને મોઝ આવે !

કદી હાર આવે, કદી હત ત્રાવે

અનેરી મળા તો જ આવે.

જીવનમાં લગ્ના ! હાર શું, ને વળી હત ?

મજે હાર તો પૂરે છે હતત્તું સ્મિત.

હુંદાતાં, દગ્ગાતાં ને ફસકાંઓ ખાતાં—

હતાં જીવી જીવતું તો દસનાં ને ગાતાં.

“ ‘ધૃત’ ! આખરે તો તું દારી ગયો ને ? ”

કદી વેણુ ફેર્યે ને અથડાઇ યેએ

ધરી રાખતો મા એ અતગ્ની આથ.

જીવનજંગમા રંગ કંઈ વાર આવે,

કદી હર્ષ ઉલ્લાસ નિઃસાસ લાવે,

આશુ કદી આવે, કદી સ્મિત મુદાવે

જીવનની બધી દાર કે આવતી હત,

દીસે જીરવી જાણુજે મદની રીત

વિયોગી પગો જાય, આવે મિશન-પ્રીત;

જીવનમાં ભક્ષા ! દાર શું ને વળી હત ?

*

આણસાર

‘ધારના ઈનામમા આપી શકે છે આટલું’ ?

આખનો ચમકાર સહેજે આપજે ?

“જા, દઉં છું, આ પગે ચમકાર મમ ચક્ષુ તણો,

જ્યા સુધી નયણા તમે નમણો નજો

તારા હિસામે ના દરો’

બસ, ત્યા સુધી આ મીઠું છે.”

દિમ્બત ધરી માગ્યું વધુ

“આપી શકે છે ?

પ્યારના ઇનામમાં તુજ જિન્દગી ?
 પગવારે તો ચોટી ગયો, તો ચે વઘો,
 “જા, માગતાને વાર બસ
 તારે કદમ ખુશખોલસી આ જિન્દગી મૂકી દઉં;
 કંઈ જતનથી જાળવેલી
 જિન્દગી મુઘયુધામી દિશ્વગી
 તારે ચરણ, જા દઈ દઉં,
 જ્યાં સુધી જીવતર તણા નવનીત પર,
 બાજ સખી તારી નગર દોડી નથી.
 બસ, ત્યાં સુધી આ જિન્દગીની બેટ પણ
 મારા હિસાબે કંઈ નથી, જા કંઈ નથી.”

લલાટે

પ્રતીતિ કરાવે કે કરનાક નથી તું
 બતાવે 'કે છું' નાદી દેયાળીની હું
 અખંડ આંખનો ભે પીવાડે નમે તું

તો કુરમાન થઈને કહું છું અમરથી
 અમરતાને આગે લઈ ગઈશ તને હું

અનુપમ એ દેયાનું ઝોલસ મળે ભે
 અને બે નિગર એક સાથે ભળે ભે
 કદી રોષ ને દોષ પણ તું મળે ભે

તો દેયા પરે દાથ રાખી કહું છું :
અમરતાને આરે લઈ જઈશ તને હું

એ આપોથી આપો ને મળતી રહેશે,
એ નર-અંગન અદર્શિય વહુને
એ આખનો ગુસ્સો પણ ને સરોને

તો પ્રેમના નામે સોગંદ ધરું છું
અમર તાને આરે લઈ જઈશ તને હું

કદાપિ ને એ નાહીં બન્યું બનાવ્યું
અગર ખુશખો આપી મુમન તેં સુધાવ્યું
કે પાંદેથી લગવેક ખંજર હુલાવ્યું

તો યે અમરતા તુ પાખીશ જરૂરજ
જગત ખુશદિયો ના લલાટે લખીને

પુ. ગુરુને

તારે ચરણુ મારે નથી લેટી જવું
 કે ના ચરણુ ચૂમીને તારા સડેલથી
 મુખની લોલુપતાયે ના જરી.
 ગસ લે નસીએ ખાક બનવાનું મને
 તારે કદમ.

૫

ખુશબો

ફૂલને પૂલ્યું, 'તું' કાં આ પુગમાં રોળાય છે ?
 તેજ તુજ મોંઘિરે' ને આ પલક માં વિલાપ છે.
 તે વધું: 'તું' ના ખજરે કાં ફૂગમાં રોળાડે' છું ?
 ફૂગમાં પણ ફૂલની ખુશબો જ હું ફેલાડે' છું !

૫

જિન્દગીના જામ પર

બરબાદ ને બનામ થાતા હું ચહું,
હાદગી આખી જસાતી દે મગર,
આખની પ્રીતી પરે વેરાયેલાં મોતી બધા
તેજ એનું પાથરી દે જિન્દગીના જામ પર

*

જડીબુટ્ટી

દોર જોશે સાચી શ્રદ્ધા તણી,
હવણું તેણે લીધું બાણી નરી.

*

સાયગલને !

ના ફરી મગરો ક્ષી

દિલની તારી એ સુરાવલિઓની ખુશ્ખ સાયગલ !

એ લલર, દર્દલયો દિલનો અનન—

ના ફરિ મગરો ક્ષી.

શાયેગલો, ફરિયા તારી યાદ છે

મુમતાઝની મીઠી મહોબત યાદ છે

દિલનો બેઝુદ એવો તું જન્મે'તો દેવદાસ

પાદતજાં અંતરમંદી રેલી રજો આશા-પ્રકાશ.

હા, ત્યાં વિગ્ધ તારો હતો—

ને લખતો આરો હતો.

ખંયામની મહેરતગા દેયા મલીં
 ઇશકે—કીકીયી ભરેલા જામને—
 દદની પાઈ કવિના શવતી,
 ત્મા તું ગયો હતી ઉમર—ખંયામને !
 ના હરિ મળશે કદિ
 દિલની તારો સુવાવલીએનિ ખુશ્ખ સાયમજ !

પ્રેમનો સવાળ

કાન તો ઉઠ્યાસના અંગન ભરી
 આખ સાથે આખ અથડાતી હતી
 અંગનો શું ખાકે ભેળા થઈ ગયા,
 આજ એ આખો અભણી કા થતી ?

મેં સર્વું છે ને મરીગ પાપળ સદા,
 ધાર દિવના તુજ વિના કોને ખબર ?
 જામમઠા પજુ છે ભરતી ઝિઝકતો
 હાથ ને દિવને જરા જેવી સમર.

ના મને રહેજે તમા કે નામોશી
 પ્રેમમા ખુવાર થવામાં મજા ;
 ઇસ્કની ખુશખો સદા ચાહનાર છું,
 હો ભણેને દોડતી આવે કળા !

આવજે મુજ કમ્મ પર આંસુ વિના
 ખાક-કગ પર રેડતી ના ચશ્મ-આળ;
 એટલું કરશે અગર દિલથી હસી
 પ્રેમનો મળશે તને સાચો સવાળ.

શ્રી મહેન્દ્ર વ્યાસ, 'અચલ'

ગુલઝરે શાયર

વિજયા પ્રકાશન

વર્ષ : :
પ્રસ્તિતકા
સપ્તાગ ૨૫

ગુજરાતના અમણી ને લોકપ્રિય શાયરોનાં જીવનકવનઃ
આલેખતી પુસ્તિકાએણી

ગુલઝારે શાયરી

મહેન્દ્ર વ્યાસ

૫૫૨૧૦

૧૩

સંપાદનઃ કુલીન ક. વોરા
કિશોર શાહ 'શિદ્ધી'

વિજયા પ્રકાશન

૨૧૫, 'બી' ચન્દ્રલોક, માનવમંદિર રોડ, મલખાસહિબ, મુંબઈ-૬

પુસ્તિકા પહેલી
વર્ષ ત્રીજું
સળંગ ક્રમ તેર

ઓક્ટોબર
૧૯૬૪

છટક નકલના ૭૫ પૈસા
જ પુસ્તિકાના સેટના રા. ૪-૫૦
હિન્દ બહાર છટક નકલનો ૧-૦૦
જ પુસ્તિકાના સેટના રા. ૬-૦૦
ઓક્ટોબર અલગ.

પ્રકાશક :

વિજયા પ્રકાશન વતી
શ્રીમતી જ્યોત્સ્ના શાહ
શ્રીમતી બકુલા વોરા

મુદ્રક :

નીરંજન વૃ હાસ
નીતીન આર્ટ પ્રિન્ટરી
વ્રેતવાડી ૯ મી ગલી,
મુંબઈ - ૪.

[આ પુસ્તિકામાંની સામગ્રીઓના સર્વદકક સત્કરને સ્વાધીન છે.]

વિજયા પ્રકાશન.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં સત્ત્વશીલ પ્રકાશનો અર્પવાના શુભાશયથી થોડાંક વર્ષો પૂર્વે નાના પાયા પર આ પ્રકાશન સંસ્થાનો પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો છે. એમાંયે આપણે ત્યાં ગઝલ જેવા વિશિષ્ટ કાવ્ય પ્રકાર પરત્વે ખાસ લક્ષ્ય આપવાનું વિચારાયું હતું, જેમાં મુખ્ય પ્રવૃત્તિ તરીકે ગુજરાતના નોંધપાત્ર શાયરોની ચૂંટણી કેટલીક કાવ્ય-કૃતિઓ અને એમનાં જીવનકવનનો પરિચય આપતી પુસ્તિકાઓની પ્રગટ કરવાનું સ્વીકાર્યું હતું.

તે પ્રમાણે ૧૯૬૧માં ‘ગુલઝારે શાયરી’નો પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો. એનાં આકર્ષક સ્વરૂપ અને ગુજરાતના અમણી શાયરોની લાંબી કક્ષાની કાવ્યકૃતિઓને લીધે આ પુસ્તિકાઓને ગુજરાત સમગ્ર અને ગુજરાત બહાર સર્વ સ્થળેથી ઉચિત આવકાર સાંપડ્યો છે.

ગઝલની આંતરિક શુશ્રુષ્ણાના સતત વિસ્તાર અને પ્રગમન એની સમજને પ્રસારવાના ખૂબ આશયને લીધે ૧૯૬૪ના માર્ચમાં ગુજર્મમાં પ્રથમ અખિલ ગુજરાત શાયર સંમેલન વિજયા પ્રકાશન દ્વારા જ યોજવામાં આવ્યું. આ સંમેલનમાં પ્રથમ જ વાર ગઝલ વિશેષ અનેકો પરિભ્રમણ યોજાયો. અને એ નિમિત્તેના મુશાયરામાં ગુજરાત-ભરના આકાશો કે નેટલા શાયરો રજૂ થયા હતા. સંમેલનને ધારી સંકળતા પદ્ય પ્રાપ્ત થઈ.

હવે ‘ગુલઝારે શાયરી’ની અત્યાર સુધીમાં પ્રગટ થઈ ચૂકેલી બાર પુસ્તિકાઓ પછીની વધુ પુસ્તિકાઓની યોજના સાકાર થવા માંડી છે, જેમાં પૂર્વે પ્રમાણે વરસમાં છ શાયરોની પુસ્તિકાઓ થશે.

આ પુનઃ પ્રારંભની લાંબી મંજિલમાં ગઝલ સાહિત્યના જાંગી, રસિક શ્રી કિશોર શાહ “સિલ્પી” સામેલ થયા છે અને અમારા બંનેના સહકર્મ અમારાં ધ્યેયને પામવામાં વધુ સરળતા અર્પશે. મારે એમનો આભાર માનવો હોય તો કયા શબ્દોમાં માનવો? એ ઓપ્યાગિકાથી દૂર જ રહું તો!

—કુલીન વોરદ

‘ગુલઝારે શાયરી’ અત્યાર મુધીમાં પ્રગટ થયેલી
પુસ્તિકાઓના શાયરોની નામાવલિ આ પ્રમાણે છે.

૧. શ્રી ‘શયદા’	૭. શ્રી મરીઝ
૨. શ્રી આસિમ રાંદેરી	૮. શ્રી સગીર
૩. શ્રી નીતુ મંજુમદાર	૯. શ્રી સૈફ પાલજીપુરી
૪. શ્રી અમૃત ઘાયલ	૧૦. શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિત
૫. શ્રી શૂન્ય પાલજીપુરી	૧૧. શ્રી પ્રભુલાલ દ્વિવેદી
૬. શ્રી બરકત વિરાણી ‘બેક્કમ’	૧૨. શ્રી મીનુ દેસાઈ

૧૩. શ્રી મહેન્દ્ર બ્યામ ‘અચલ’

ઔદમી પુસ્તિકાના શાયર છે શ્રી ગની દહીંવાલા

પ્રત્યેક પુસ્તિકાની છુટક નકલની કિંમત

૭૫ પૈસા છે.

છ પુસ્તિકાના સેટના રૂ. ૪-૫૦

હિન્દ બહાર છુટક નકલની કિંમત રૂ. ૧

તથા

સેટના રૂ. ૬ પોસ્ટેજ અલગ.

વિજયા પ્રકાશન

દ્વારા જ પ્રગટ થતું માસિક

સેતુ

વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૫

જેમાં વિવિધ કળાઓના પ્રવાહોનો પરિચય ‘અપાય છે.
આ જાળને પ્રકાશનો માટે આપતું નામ અવશ્ય નોંધાવો.

શ્રી મહેન્દ્ર વ્યાસનું કવન

આ માણસની મોટામાં મોટી વિશિષ્ટતા મારી નજરમાં વસી. એ તે એ છે કે શિક્ષણ અને વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં એમને જેટલી કામચાખી મળી છે એટલી જ કામચાખી એમને કવિતાના ક્ષેત્રમાં પણ વરી છે. દિલને એ ન્યારે છડું મૂકી દે છે ત્યારે એ કવિ બની જાય છે, શાયર બની જાય છે.

કવિ તરીકેની લગનીના બીજ મહેન્દ્રનાં હૈયામાં રાજપીપળાથી જ વવાયાં હતાં. અને એ બીજ વાવનારા હાથ કવિ શ્રી ચન્દ્રસીંહ બારોટના હતા. તે સાથે સાથે મંગીતની રુચિ પ્રગટાવવાનો યશ રાજપીપળાના શ્રી હરેન્દ્ર દેસાઈ અને શ્રી જજેન્દ્ર લટની મંગતને આભારી છે.

તે પછી કાલેજના અધ્યાસ અર્થે એમને ન્યારે સુરત વસવું પડ્યું ત્યારે સુરતમાં તેઓ જ. અમીત આઝાદ અને જ. ગની દ્વિવાલાના પત્રિચયમાં આવ્યા. આ પરિચય એમને ગઝલરંગ તરફ ખેંચી ગયો.

આમ રાજપીપળાનો એ સમયનો એ નવોદિત ગીતકાર સુરત આવીને ગઝલના ગંગમાં રંગાર્ધ ગયો. હવે ગીત અને ગઝલ કાવ્યના આ બંને પ્રકારોના એણે એની જીર્મિઓના ઝૂલા બનાવી દીધા.

કાવ્યના આ બંને પ્રકારો પર આજે તો એણે બહુ સુંદર હથોટી જમાવી લીધી છે. એની જીર્મિઓ કદિક ગીતની કાળ ઉપર તો કદીક ગઝલની કાળ ઉપર બેસીને ટકુટી ભીડે છે. અને કાળ ગમે તે હોય પણ એના ટકુટાર એકસરખા મીઠા અને એક સરખા મસ્ત હોય છે.

આ માણસનાં ગીતોમાં એક અનેાખી મીઠાસ છે, ન્યારે ગઝલોમાં એક અનેાખી ખુમારી છે.

ગઝલો પાછળ મેં જે પ્રકારના પ્રેમીઓને સંતાવવા જોયા છે, એક વાયક પ્રકારનો પ્રેમી અને બીજો ખુમારી ભર્યો પ્રેમી. મહેન્દ્રની

ગઝલોમાં મેં દંગેશા ખુમારી હરપુર પ્રેમીને જોયો છે, માયક પ્રકારના પ્રેમીને નહોં. પ્રેમીને માયના ઠરવી પડે એ અને પણ નથી ગમતું, મહેન્દ્રને પણ નથી ગમતું. અને માટે મને મહેન્દ્રની ગઝલોનેા પ્રેમી ખૂબ ગમે છે.

એના ગીતોમાં ભક્તિ રસ પણ છે અને મુંગાર રસ પણ છે. આ બંને છે. આ બંને રસોમા એ ખૂબ ખીણે છે. અને એક સરખી રીતે ખીણે છે.

મહેન્દ્રની ગઝલોમાં રહેલાં પ્રેમીની ખુમારી આવી છે :

મન છે બીજાનું એટલું આ રૂપ !
ના વ ગમે તું ગમતાં ગમતાં.

પવનને વળી કોઈ દેહે શું આપે ?
અમે ઉઠવાના સફારા વિના પણ.

તમે જેને મઝદાર માની ઠરો છો
અમે એના પાણીને જઈ માપવાના.
તમે ચાલવાના અને થાકવાના
અમે થાકવાના અને ચાલવાના.

કવિતા ઉપરાંત આ માણસને કંઈ પણ મળ્યો છે, સંજીતમય કંઈ અને આ કંઈ એમને માતા તરફથી વારસામાં મળ્યો છે. માળા કંઈમાંથી નિર્ઝરેલા ભજનોની મીઠાણે મહેન્દ્રના દેયાને એટલું લાંબવી મૂક્યું છે કે એ મીઠાણને એ કદી જૂલી શકતો નથી. એ મીઠાણ એના ભક્તિરસના ગીતોમાં પણ જોવા મળે છે અને મુંગારરસના ગીતોમાં પણ.

અમીરી

તંત્રી : બેગમ-

શ્રી મહેન્દ્ર વ્યાસનું જીવન

ભાઈ મહેન્દ્ર અને મારી વચ્ચેના સંબંધો બે પ્રકારના છે. અમે એકબીજાના મિત્રો પણ છીએ અને એકબીજાના દુસ્મન પણ.

મારું આ નિવેદન અમને બંનેને ઝોળખનારા સૌ કોઈને આશ્ચર્યજનક લાગશે કારણકે અમને ઝોળખનારા અમને હંમેશા ગાઢ મિત્રો તરીકે જ પીછાણતા આવ્યા છે. અમે એકબીજાના દુસ્મન છીએ એ વાત લોકો માટે તદ્દન નવાઈ પમાડનારી છે ચંચુ એ જોટલી નવાઈ પમાડનારી છે જોટલીજ સાચી છે. આ વાત લોકો માટે નવાઈ પમાડનારી જોટલા માટે છે કે લોકોએ અમને બંનેને અમે જ્યારે એકલા હોઈએ છીએ ત્યારે નથી જોયા. અમે જ્યારે એકલા હોઈએ છીએ ત્યારે એકબીજાની સખત ખબર લઈ નાખીએ છીએ અને એ ખબર લેવામાં અમે એવા શબ્દોનો પ્રયોગ કરવા સુધી પહોંચી જઈએ છીએ કે સર્વથી વિશ્વપ્રસાદ ત્રિવેદી કે ઉમાશંકર જોષી જેવા સમજનો બે આ જુલેયુકે સાબળી ભય તો “સાતમ્-પાપમ્” કહીને ચાલતા થઈ જાય. મારો મતલબ એવા શબ્દ પ્રયોગોથી છે કે જે શબ્દપ્રયોગોની આપણા શબ્દકોષમાં કોઈ નોંધ લેવામાં નથી આવી.

આવા મિત્ર અને આવા દુસ્મનનો પરિચય આપવાનું કામ અઘરું છે. જોટલા માટે અઘરું છે કે અમે બંને અત્યારે સાથે અને સામસામા નથી બેઠા. મહેન્દ્રની પીઠ પાછળ હું આ લખી રહ્યો છું, અને પીઠ પાછળ, અમને બંનેને એક એવી દુષ્ટ ટેવ પડેલી છે કે અમે એકબીજાના વખાણ જ કરીએ છીએ. અમારી નબળાઈઓ અને કમજોરીઓની ચર્ચા અમે એકબીજા પુરતી મર્વાદિત રાખીએ છીએ.

જોટલે અહીં હું આપ સૌને મહેન્દ્રની એકજ બાજુનો અને એકજ બાજુનો પરિચય આપી શકું છું, અને તે એ કે એ ના સારો માણસ છે અને મેં જોયું છે કે જે શબ્દ માણસ તરીકે અને માણસ તરીકે મઝાનો હોય છે એ માણસ જધી રીતે

બધી રીતે મજાનો હોય છે. કમમાં કમ મારામાં આ અનુભવ છે કે માણસ તરીકે જે સારો તે બધી રીતે સારો હોય છે.

મહેન્દ્રમાં રહેલા આ સારાપણનો યશ ખાસ કરીને ત્રણ વ્યક્તિઓને ફાળે જાય છે. એમની સૌથી પહેલી વ્યક્તિ તે એમનાં માતૃશ્રી, બીજી વ્યક્તિ તે એમના પિતાશ્રી અને ત્રીજી વ્યક્તિ તે એમનાં પત્ની કલામહેન.

પિતા તરફથી મહેન્દ્રને બહુ સરસ અને મંરકારપૂર્ણ ઉછેર મળ્યો છે. માતા તરફથી પુરતી મમતા અને પ્રમાણસરના લાડ મળ્યા છે. અને પત્ની તરફથી ખૂબજ ઉદારતા ભર્યો પ્યાર મળ્યો છે.

આના પરિણામ રૂપે આ માણસમાં, એક તરફ જમા થોડુંક જાહીપાકું આવી ગયું છે તથા બીજી તરફ પ્રેમાળ અને સંવેદનશીલ હૃદય પણ મળ્યું છે.

સ્વભાવે એ ખૂબજ મિલનસાર છે અને મિલનસાર હોવાને કારણે એ જે કોઈના પરિચયમાં આવે છે એની નજરમાં એ હંમેશાં આદરણીય બની રહે છે. શિક્ષક તરીકેની સફળતામાં એના આ મિલનસાર સ્વભાવનો બહુ મોટો હિસ્સો છે.

હાઈ મહેન્દ્રનો જન્મ રાજપીપળામાં થયો છે. એમનું પુરું નામ મહેન્દ્ર તનુલાલ વ્યાસ છે. ૩૦ મી મે ૧૯૨૫ નો દિવસ એ એમનું માતાપિતા માટે બહુ શુકનવંતો દિવસ હતો કારણકે એ દિવસે એનો જન્મ થયો છે.

શરૂઆતનો એટલે કે મેટ્રીક સુધીનો અભ્યાસ એમણે રાજપીપળામાં જ કર્યો. તે પછી તેઓ સુરતની એમ. ટી. બી. કોલેજમાં જોડાયા અને ત્યાં રસાયણશાસ્ત્રનો વિષય લઈને એમણે એમ. એસ. સી. ની ડીગ્રી મેળવી.

હાલ તેઓ મુબઈની વિખ્યાત ન્યુ ઈરા સ્કુલમાં વિજ્ઞાનના શિક્ષક પણ છે અને વિજ્ઞાન વિભાગના વડા પણ છે.

ઓ મન !

ઓ મન !

તુંજ નથી સમજાતું !

વસંતમાં અથૂ આરે ને પાનખરે ગીત ગાતું.....

ધગધગતી મધ્યાહ્ને ચૂલે સાંજ પડે અકળાતું,

કંટક સાથે પ્રીત કરે ને પુષ્પોથી શરમાતું.....

વિણ કારણ મુજથી રોવાઈ ક્યાંય જઈ સંતાતું,

રીઝે તેા લઈ લાખ મનોરથ પડખામાં ના માતું.....

હું ચંચળતા ન્યમ ન્યમ ત્યાગું, તું ચંચળ થઈ જાતું,

હું ધરતીપર મારગ ગોતું, તું આલે અટવાતું.....

લોહુતણી સાંકળના બન્ધે પળભર ના બન્ધાતું,

લાગણીઓના કાચા દોરે જીવનભર ઝંકડાતું.....

પરમાણુથી સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે પાંપણમાં સંતાતું,

પગમાં રૂપ વિરાટ ધરીને પ્રહ્લાન્ડે પથરાતું.....

અગમનિગમના પ્રશ્ન ઉકેલી જાણી મેં કેં વાતું,

ઓ મન ! ભારી બુદ્ધિનાં મમ, તુંજ નથી વસ્તાતું.....

ઓ મન ! તુંજ નથી સમજાતું

સિતારા વિના પણ

અમારે મળ છે તમારા વિના પણ,
અમે જીવવાના અમારા વિના પણ.

હૃદયના દિપકને જલાવી જલાવી,
ઉભળી છે રાતો સિતારા વિના પણ.

તુફાનોમાં શ્રદ્ધા બચાવે છે નૌકા,
કિનારો મળે છે કિનારા વિના પણ. ✓

પવનને વળી કોઈ ટેકો શું આપે !
અમે જીવવાના સહારા વિના , પણ.

‘અચલ’ કાળનાં આ કદમ ચાલવાના;
અમારા વિના પણ, તમારા વિના પણ.

પ્રીત.....!

કોઈ પ્રીત કરી તો બાણે.....!

અંતરમાં આ શીતાળ અગનને

કોઈ ભરી તો બાણે.....!

દિવસ ઉગે બેચેન રહેવું,

રાત પડે મટકું નાં લેવું,

ખોવાયા ખોવાયા જેવી,

પળપળને વિસરાવી દેવી,

જીવતે જીવત આમ જીવનમાં,

કોઈ મરી તો બાણે.....!

દુનિયાની તિરછી દૃષ્ટિમાં,

વેધક વાણીની વૃષ્ટિમાં,

મસ્ત બનીને ફરતા રે'ણું,

મનનું કે મનપર નાં લેવું,

ખુલ્લો પગ કંટકલર પથ પર,

કોઈ ફરી તો બાણે.....!

મોત્તંઓના પછકાટોથી,

અંઝાનિલના આઘાતોથી,

આગર ન્યાં રૂઢી પણ બાણે,

નોકા ન્યાં તૂટી પણ બાણે,

એવા ભર સાગરમાં ફૂળી,

કોઈ તરી તો બાણે.....!

કોઈ પ્રીત કરી તો બાણે.....!

તમારા સોગન

ગણે છે પ્રેમને આસાન તમારા સોગન,
જગત છે કેટલું નદાન તમારા સોગન.

હવે કેા કોઈને મળવાનો કયા અમય છે,
તમારી થઈ ગઈ પહેલાન તમારા સોગન,

તમારું મિલન પણ એ કયાં જુએ છે ઘડિકે !
સમય છે કેટલો બેધ્યાન તમારા સોગન.

ગણી શકાય છે શું આલના સિતારાઓ ?
ગણાવું કેટલા અરમાન તમારા સોગન.

હવે તો ક્યાંક મળી બાય ઘર તો રાખી લઉં,
તમારો કયાં સુધી મહેમાન તમારા સોગન.

કંઈક એવી રૂપાળી છે મારી નાવ 'અચલ'
કિનારો પણ કરે તોફાન તમારા સોગન.

વિચાર કરે

મને યથા તો કરે છે કે કોઈ ખ્યાર કરે,
જરાક ચોલી જઈ કોઈ નો પુકાર કરે.

સબાવી દઈશ જવાનીથી હું ચમન એણું,
મહાર કાયમી વસવાટનો વિચાર કરે.

અમારૂં પહેલું મિલન છે, સૂરજને કોઈ કહો,
કરે ના ખોટી ઉતાવળ અને સ્ફૂંવાર કરે.

ફરે હું તેથી છપાવીને એને પડખામાં,
રખેને કોઈ હૃદય પર નજર લગાર કરે.

અમે મરી નો જવાનાં તો લાગણી માર્યા,
'અચલ' પ્રયાસ સફળ મોત છો હજાર કરે.

તમારા જેવું

એમ લાગ્યું કે મળ્યું કેક સહારા જેવું,
કોઈનું સ્મિત હતું સહેજ તમારા જેવું.

એટલો ભેદ હતું મજધારનો પામી તો ગયો,
દૂષતાં આવડે તો ત્યાં જ કિનારા જેવું.

કિલ્લ મહીં દંદની જ્વાળા ને યુવાનીનો પવન,
કોઈ સળગી તો જુએ આમ અમારા જેવું.

તું રહે પૃથ્વીસમી ફર ને હું બોધ રહું,
આહવું મારે નથી નસના સિતારા જેવું.

કેમ ના ગીત 'શુંજી', જાર હૃદયનો ઠલવું !
કોઈ આતૂર હો સામેજ તમારા જેવું.

હું તેથી લાગણીવશ થઈને 'અચ્ચલ' હે 'તો નથી,
છે મારું આગમન અહિયાં તો જનારા જેવું.

હસતાં હસતાં

એમનીસાથે ફરતા ફરતા
હાંડળી વીતી રમતા રમતાં-

આંખ મળી ગઈ મળતા મળતાં,
બાત બની ગઈ બનતાં બનતાં-

એમનાં મનની વાત ના પૂછો,
રોઈ પડે છે હમતા હસતાં-

એક દૃઢ્ય ને કેટલા જખમો !
કેટલી વરવી વધતાં વધતાં !

પ્રેમની વાતો પાપ નથી કે,
કોઈને કહેવી હસતાં હસતાં.

મન છે મિત્રભી એટલું એ રૂપ નિ
નાંચ ગમે તું ગમતા ગમતાં-

આપના દિવસ સાચવી લીધા,
રાતને જોઈ કરતાં કરતાં-

પ્રેમ કંઈક ની એરે ભવનનું
ભરવી જ્યે હસતાં હસહસતાં-

૫ ફાગ

ધગ ધગતો ફાગ આયવો
ધગ ધગતો ' ફાગ !

મધરે વગડામાં શીજો વડલાનો છાંયડો
આવજો પરદેશી પ્રીતમ !
મળવાનો લાગ આયવો.....

ધીક રે ધરણીના હાડ,
વાવડી, નદિયુ, નવાણુ,
ગોત્રુ રે મળે નાં એકે જિહતુ પંખેરે આસે,
એવે રે મનડાને
' મારા સેરનો ફાગ આયવો.....

વણુ રે ગોસમનાં તોણુ
આગણિયે કરમાયાં મારાં,
આંદની રાતોનાં આંજણુ
આંસૂ ડે ધોવાયાં ' મારો,
ગાર ગાર માંસના ઝૂંમખેથી એવો એક દિવસ
મને રે દેવાને આ શૂંડા !
' તને નાં યાદ આયવો.....

અંગાર જેવું

મળી બય એ તો પૂછી લઉં કે
 દિવમાં મને શું બળે છે આ અંગાર જેવું,
 નથી નિંદ રાતે, નથી ચેન દાડે,
 કહે છે બધા મર્ક ગયું પ્યાર જેવું.

અહીં આંમુઓ છે, અહીં છે ખુશાલી,
 વિરહ છે, મિલન છે, અહીં હંદગી છે,
 નથી આવતો જ પ્રભુ! તારા સ્વર્ગે,
 નહીં હોય ત્યાં આ સંસાર જેવું.

તમે હંદગીને બચાવી લીધી છે,
 અમે હંદગીને છુટાવી લીધી છે,
 તમે પૂર્ય કીધું અનાચાર જેવું,
 અમે પાપ કીધું મદાચાર જેવું.

જવાની તો શું, હંદગીસર અમારે
 ખુશીના દિવસ છે મનની છે રાતો,
 જીવન છે અમારું દિવાનાનાં જેવું,
 મરણ છે અમારું સમજદાર જેવું.

✓ અહોભાગ્ય તાડે, ગઝલગીત દ્વારા
 ઇવાઈ ગયો છે બધે પ્યાર માગે,
 હવે રૂપ તારૂં, વિરહનીય ગતે
 નહીં રે' ભટકતું નિરાધાર જેવું.

— નથી આફતો પૂર્ણ કે હું છવી જઈ,
 ખુશાલી નથી પૂર્ણ કે હું મરી જઈ,
 સીમાડા હાલે મોતના છે અગોચર,
 નહીંતર ઉજવતે હું તહેવાર જેવું.

— અનાથોના જેવા 'અચક્ષુ' કૈંક દુઃખો
 વસી માગ દિલમાં, ને આરામ લે છે,
 અને જાય કયા એ, નથી જેને હોતું
 પ્રભુનાં જગતમાંય ઘરખાર જેવું.

ફર.....ફર.....!

ફર ફર ફર ત્યાં વસુધરાને આરે,
 અનંતને મિનારે,
 જાયે નાં દૃષ્ટિ મહારી, જાવું ત્યાં મહારે.....
 ફેઈ ધૂપું ધૂપું ત્યાં રહી પૂકારે
 મને ત્યાં રહી પૂકારે !
 મહારા આતમની સાથ વાત માંડે
 વારે વારે,
 એ અણબણી લોભને ઓવારે
 અદીકને ઈશ્વારે,
 જાયે નાં દૃષ્ટિ મહારી જાવું ત્યાં મહારે.....
 મહારી છાંદમાનીના પેલા કિનારે
 જાય હેયું ઉલ્લાસ હેલકારે
 રહું હું તે ક્યાં સુધી આ કિનારે
 અધકારે !.....
 વાગે કુદરત ને માનવના રાગ એકતારે
 ત્યાં રાગ એકતારે,
 ચાલે સૌનાં હૈયાની નાડ એક ધબકારે
 ત્યાં એક ધબકારે,
 એવી સમતાની પારે, દિવ્ય દુનિયાને દારે,
 રહીશ જઈને હું મોતને સહારે,
 જાયે નાં દૃષ્ટિ મહારી, જાવું ત્યાં મહારે.....
 ફર ફર ફર.....

રતન જેવું લાગ્યું

સુમન જેવું લાગ્યું, ચમન જેવું લાગ્યું,
જુવાનીમાં જીવન સ્વપન જેવું લાગ્યું.

અમારી નજર તો હતી વિશ્વચાહક,
અમે જ્યાં ગયા ત્યાં પતન જેવું લાગ્યું.

નિહાળું છું એકીટશે તેથી તમને,
યુગોથી પરિચિત વદન જેવું લાગ્યું.

મને જ્યારે જ્યારે તમે યાદ આપ્યાં,
જીવન ત્યારે ત્યારે કવન જેવું લાગ્યું.

‘અચક્ષુ’ તેથી દિલને દબાવ્યું છે પડખે,
મને રંકનાં એ રતન જેવું લાગ્યું.

*કોણે વળી કાલ દીડી રે લોલ.....!

તાગ અઝોડલે ગૂથવાને આલના

ફૂલડા ચૂટી લાવું રે લોલ.

ને તુ કહે તો તારી વેણીમા

પેલો શશિચર ગૂથી લાવું રે લોલ.

તારી મેંથીની હામણીને સાટે

હામિનીને હમકાવું રે લોલ.

સધ્યા ઉપાના સિંદૂરી રગ

તારા સિંદૂરમા પુરાવું રે લોલ.

કાળી કાળી રાતના કાજળ

લોચનિયે આંજવાને લઈ આવું રે લોલ.

* આદીવાસી પ્રજાને જીવનઉદ્ધાસ આ ગીતમા મેં વણવા પ્રયાસ કર્યો છે.

જલકે ઝલકતી શુકની તારણી
નયનીએ પહેરાવું રે લોલ.

સાત સાત પાતાળી મોતીડે,
તારું એક જ સ્મિત વધાવું રે લોલ.

તારા એક જ ઉચ્ચારે હું
આભને અવનિ ગીતે શુંબાવું રે લોલ.

ચૈતર વંશાએ શીતળ વિઝણલાં
મલયાનિલનાં વિઝાવું રે લોલ.

સૂરજ હારી દે એવે ચિયાળે
હેયાની હુંકે ઓઢાવું રે લોલ.

આવે આવેને એકતાને આરે
એવાં તે ગીતકાં ગઈએ રે લોલ.

ઉલ્લાસમાં પણ તે પણ જીવનની
આવોને જીવી જઈએ રે લોલ.

કેવી વિપત્તિ ને કેવી વિટંબણા
કેવું એ સુખ, એન કેવું રે લોલ.

ઘેલી એ કલ્પના ઘેલા હૈયાની
જીવન નેવું છે તેવું રે લોલ.

ભવસાગર છે ખારો ખારો
હોય પ્રીતની સરિતા મીઠી રે લોલ.

આજે ભરી દ્યો ધૂંટડે ધૂંટડા
કોણે વળી કાલ દીઠી રે લોલ.

અપ્સરા પામવાના

જમાને જમાને અમે લાગવાના,
જહારોની રંગતને રેલાવવાના.

નથી જેને પડખામાં પ્રેમાળ હૈયું,
અમે તેને પાગલ સમા લાગવાના.

તમે જેને મજધાર માની ડરો છો,
અમે એનાં પાણીને જઈ માપવાનાં.

તમે કેં રૂપાળાં નથી એવાં, તો પણ,
અમેને જમો છો, અમે ચાહવાનાં.

જ્યાંનું મુકદ્દર 'અમલ' સમ લાલે,
અમે શાયરો અપ્સરા પામવાના.

ચાંદનીની રાત છે.

{ ચાંદનીની રાત છે,
 ચાંદની રાત છે,
 ઘોળી ઘોળી રાત છે,
 આવો, આવો રે પંખિ!
 મનની વાતું કરીએ
 મનની જે વાતું કરીએ
 જે મનની વાતું કરીએ.....
 પ્રીતિ પિયૂષ છે, હૈયાનાં નામ છે,
 આવો ને વારે વારે
 ઠાલવીએ ને ભરીએ.....
 સ્વપ્નોના સાગર છડકે
 ઉમિના વાયૂ વાયે,
 ઊડી મઝધારે મારાં લોચનિયાં ફોડી નયે,
 આવો ને સાથે સાથે ડૂબી ડૂબી તરીએ.....
 ચાર ઘડીતું ચાહતણું છે,
 ચાર ઘડીતું ચાહતણું,
 વાશે હમણાં વહાણું
 થંભી નાશે માફ ગાણું
 જીવનની વાટ છે,
 અવનીનો ઘાટ છે.
 આવો પણ જે પણ લોગાં મળીએ,
 પાછાં ફરીએ.....
 પંખિ ! મનની વાતું કરીએ !

રૂપાળી,

મારી નજરમાંતું છે રૂપાળી,
આવ, આ દુનિયા દઈએ બાળી.

છાંદગી આડે રસ્તે વાળી
મનને પંપાળી પંપાળી.

ચાંદની પશ્વા કોણ કહે છે,
આપ હો સાથે, રાત હો કાળી.

બંધન થઈ ગઈ મારી નજરનું,
રેશમ જેવી લટ સુંવાળી.

ભાગ્યનું પંખી છૂટે ક્યાંથી,
હાથમાં રેખાઓની બાળી.

ગીત-કૂલોની જોડ મને શું ?
કાવ્ય-અમનનો હું છું માળી.

અંતે ‘અમલ’ દુનિયા રોવાની,
મુજને સંભાળી સંભાળી.

અંતરના રામને રહાવ નાં !

માનવ તારા

અંતરના રામને રહાવ નાં !

તારા સંયવાસ સંતને સતાવ નાં.....

દુનિયાના લોક તને ભૂડો કહેશે

ખુદ પાપિયા તને કહેશે પાપી,
હાથે કરીને તારી જાતને કળત કરી

અર્થાને આક્રંડે ચઢાવ નાં.....

અધારી સતમાં ને અણુજાણી વાતમાં

લોભિયો એક એ તારો

આંખો બાળીને જેણે અજ્ઞવાળ્યા પન્થ

એની આંખલડીમાં આંખળી ભરાવ નાં.....

યુગ યુગનો મેઘ તારા મનથી ઉલ્લેચી

એણે અંદનનાં છાંટણાં છાંટ્યાં

દુય્યાની વાડકીમાં ઝેર નાં ઘૂંટ લેવે

પોઢેલા પાનને જગાવ નાં.....

તારાં મુખથી એ મુખી, દુઃખથી દુઃખી

એ તારો જનમ જનમનો રાગી.....

જોઈ લે તુંજ એને અંતરમાં ભડભડતો

પ્રીતિનાં પારખાં કરાવ નાં.....

જોવાયહું બાળક

રોધે એનો બાળ

માવડી રોધે એનો બાળ,
બાવરી રોધે એનો બાળ !

હળતી પડતી કાયા લઈને

અગમાનો કચડાયા લઈને

મોઘી મોઘી માયા લઈને

નિસરી લેવા લાગ.....૧

આજે એતું મન જોવાયુ

આતમતુ ગુંજન જોવાયું,

ઉમરભરતુ ધન જોવાયું

એક હતું જીવન જોવાયું,

દિપક ખૂંટ્યો આજે ઘરનો

દિનકર ફૂટ્યો આજે ઘરનો,

મોભ તૂટ્યો આજે ઘરનો

મોહુ ધૂટ્યો આજે ઘરનો,

સ્મશાનસભ લાગે ઘર આંગણ

રાવે શ્વાન શિયાળ.....૨

ઘર ઘર ભેયું, હારે ભેયું

નદી નવાણા, ઘાટે ભેયું,

વન વગડાની વાટે ભેયું

ભૂખ તરસ ઉઠાડે ભેયું,

ગામ ગામનાં ઝાંખે ભેયું

ગીધ ઘૂવડની પાંખે ભેયું,

વેરી જનની આંખે ભેયું

વાંઝણીઓની કાંખે ભેયું,

ભેઈ વળી નિજ કાળ !.....૩

એના પ્રિય સખાને પૂછ્યું
રમવાના વડલાને પૂછ્યું,
ફળિયાના મકનાને પૂછ્યું
ગાયનાં વાછરડાને પૂછ્યું,
પૂછી પૂછી ફરી વળી એ

હશે હીરાની પાળ !.....

“ક્યાં ફરતો, રમતો હશે ક્યાં !

“રાત દિવસ ભમતો હશે ક્યાં !

“દેતી કોણ હશે મમલાવી—

“ભોજન રમતેથી બોલાવી !

“રાતે ગોદમહી પંપાળી,

“કોણ હશે વાતો કહેનારી

હિન વીતે પણ વિચાર ન છૂટે

બાળ નથી પણ ખ્યાર ન છૂટે

રાતના તારલિયાને કહેતી

બિડતાં પંજિડાંને કહેતી,

પવન કને પાલવ પાથરતી

વનની વાટોને ફરગરતી

“ગોતી લાવો, વારી લાવો,

“બોલાવો મુઝ લાડકવાયો,

“કોઈ બની હેનાળ !”

માવડી શોધે એનો બાળ

બાવરી શોધે એનો બાળ

સુમત કદી કદી

બહેર એમ થઈ ગયાં છાનાં મિલન કદી કદી,
મનમાં છુપાવી ના શક્યાં વાતો નયન કદી કદી

ઓ આમ્મમાનના ધણિ ! એવું કદી કદી બને,
તારી ધરા કદી કદી, મારું ગગન કદી કદી

જીવન સફળ થનારનું મૃત્યું સફળ ન થાય પણ,
મજબારથીય હોય છે કાઠો ગહન કદી કદી

મારી રૂપાળી નાવનો નોખો હમામ લેઈને,
સાથે થઈ ગયો હતો સામો પવન કદી કદી

એ રીતે સાચવી લીધી ઉપવનની આગર અમે,
કંટકને પાણી સહી લીધા સમજી સુમન કદી કદી

મારા વિરોધીઓ લક્ષ્મી ! આ વાતથી અંતણુ છે,
મારી શકાય છે મને થઈને સ્વર્ગન કદી કદી

જીવનતણા પ્રવાસનો લાગ્યો ન થાક એ રીતે,
ખોયાં સ્વપન કદી કદી, સંભ્યાં સ્વપન કદી કદી

એકે રૂપાળું સુખ અહીં જ્યારે નથી હું લાગતો,
નિરખી લઉં છું હું 'અચલ' મારું વદન કદી કદી

સતાવે છે

કદી અમને હસાવે છે, કદી અમને રડાવે છે,
 ખુદા ! તારું જ અર્પેલું હૃદય અમને સતાવે છે.

તમારાં રુપ આડેથી જરા સરકયો હશે પરદો,
 નહીંતર કેમ પારંપાર નભમાં ચાંદ આવે છે !

ધમંડી રુપને જઈને જોટલુ કહી દો,
 ધીરજ મારી મહોળતની સમયે પણ હસાવે છે.

‘અગસ’ અધારી રચનીને ખૂણે રડનાર શું લાલ્લે !
 અમારાં શિખર વિણીને ગગન મોતી, મટાવે છે.

તમારાથી

તમારા રુપને થું કામ સરખાવું હું ચાંદથી !
 નથી કોઈજ મારે મન વધુ સુંદર તમારાથી !

સદા રંગો મળી રે'છે તમારા ચિત્રને માટે,
 કદી ઉપવનનાં પુષ્પોથી, કદી નભના સિતારાથી.

અમારો લેહ એ સાફી ! જરા દુનિયાને કહી દેને,
 ઘણી વેળા અમે ઠારી છે ફિલની આગ જવાળાથી.

સ્વીકારે કેમ નાં ઇશ્વર અમારી લેટ એ પંડિત,
 હૃદયને ધોઈ નાંખ્યું છે અમે અધૂની ગંગાથી.

‘અચક્ષુ’ તેથી અગે ડુળી ગયા મઝધારમાં જઈને,
 નથી મળતાં કદી મોતી કિનારા પર ભટકવાથી.